

ВСТУП

Дисципліна «Регіональна економіка» є фундаментальною для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

Вивчення теорії і практики розміщення продуктивних сил і регіональної економіки набуває особливого значення у зв'язку з необхідністю посилення регіонального підходу до регулювання народного господарства, управління соціально-економічним розвитком теорії, забезпечення освоєння природних, виробничих і людських ресурсів регіонів.

Акцентується увага на таких питаннях, як територіальна і галузева структура народного господарства, науково-технічний прогрес, розміщення виробничого й наукового потенціалу, наукові основи державної регіональної економічної політики тощо.

Мета дисципліни – надання знань щодо розміщення і територіальної організації продуктивних сил України, а також аналізу стану і визначення головних напрямків регіонального розвитку економіки в умовах ринкових відносин та основних теоретичних положень загальної екології.

Студенти мають оволодіти знанням економічних законів і розуміти механізм їх впливу на розвиток і розміщення продуктивних сил: визначати найважливіші умови і фактори (екологічні, економічні, соціальні, політичні, історичні, природні, технологічні, демографічні), які впливають на розвиток і розміщення продуктивних сил; вивчити сучасний стан і територіальну організацію виробництва в Україні, його особливості в різних економічних районах; навчитись враховувати вплив світових інтеграційних процесів, вміти аналізувати проблеми і приймати правильні рішення щодо розміщення продуктивних сил. Розглянуто аспекти прикладної екології з охорони навколишнього середовища, раціонального використання природних ресурсів та екологічної безпеки. Особливу увагу приділено раціональному використанню сировини, тепло і енергоресурсів, води, атмосферного повітря, а також безвідходних і маловідходних технологій у виробництві. Наведено відомості про сучасну організацію та правову систему управління екологічною безпекою довкілля, державну програму охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та екологічну безпеку.

Цільова спрямованість дисципліни обумовлює постановку та вирішення таких завдань:

- забезпечення науково-методичної підготовки студентів для вирішення територіальних, регіональних проблем у процесі виробництва, розподілу, обміну і споживання;
- формування комплексного, просторового сприйняття економіки з позиції активізації людського фактора, необхідності

врахування досягнень науково-технічного прогресу у вирішенні економічних, соціальних, екологічних та ін. проблем;

- вивчення проблем раціонального використання природно-господарського потенціалу та розвитку міжгалузевих комплексів і регіонів України;

- наукова інтерпретація сучасних інтеграційних регіональних, міжрегіональних і міждержавних економічних процесів та інвестиційної політики регіонального розвитку;

- вивчення наукових засад державної регіональної економічної політики;

- розгляд питань з основних теоретичних положень загальної екології.

Щоб успішно оволодіти дисципліною «Регіональна економіка», необхідно вивчати запропоновану в програмі та методичних рекомендаціях літературу поступово, протягом всього навчального періоду. Студентам, які слухають лекції, бажано було б звернути увагу на відповідні розділи одразу після їх висвітлення в лекціях.

Щоб краще засвоїти дисципліну, слід дотримуватися відповідної послідовності у роботі, а саме:

- ознайомитись за навчальною програмою зі змістом теми;
- розглянути методичні рекомендації з цієї теми;
- вивчити відповідний розділ підручника та іншу економічну літературу, яка стосується даної теми;
- відповісти на питання для самоперевірки;
- виконати відповідну частину індивідуальної роботи.

Заключним етапом вивчення дисципліни являється складання письмового іспиту.

Навчально-методичний посібник створений з метою надати допомогу студентам при самостійному вивченні дисципліни, при підготовці до практичних і семінарських занять, при виконанні індивідуальної науково-дослідної роботи.

1. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета дисципліни : надання знань щодо розміщення і територіальної організації продуктивних сил України, а також аналіз стану і визначення головних напрямків регіонального розвитку економіки в умовах ринкових відносин та основних теоретичних положень загальної екології.

Після вивчення дисципліни «**Регіональна економіка**» студенти повинні володіти інструментальними, міжособистісними, системними та спеціальними компетенціями, а саме:

Інструментальні компетенції

- здатність отримувати з різних джерел та аналізувати, систематизувати інформацію з базових питань програмного матеріалу навчальної дисципліни;
- здатність до самостійного поповнення і оновлення своїх знань з актуальних питань оцінки зовнішнього середовища та нормативного регулювання діяльності підприємств;
- здатність ефективно організовувати свій час при вивченні програмного матеріалу дисципліни.

Міжособистісні компетенції

- здатність здійснювати ефективні міжособистісні комунікації;
- здатність працювати та знаходити рішення проблем у команді;
- здатність приймати вірне рішення у команді підприємства при вирішенні конфліктної ситуації;
- здатність сприймати різноманітні відмінності різних культур й адаптувати їх щодо конкретної ситуації.

Системні компетенції

- здатність застосовувати знання з питань регіональної економіки у прийнятті управлінських рішень.

Спеціальні компетенції

- здатність до набуття навичок практичного застосування методологічного апарату дисципліни;
- здатність застосовувати теоретичні знання щодо впровадження оптимальних управлінських рішень в економічних районах;
- здатність отримувати та аналізувати інформацію про діяльність підприємства в розрізі регіонального управління;
- здатність здійснювати кількісну та якісну оцінку економічних районів;
- вміння вирішувати практичні завдання, пов'язані з управлінням промислових підприємств у конкретних регіонах;

- здатність до оволодіння навичками аналітичного обґрунтування прийнятих рішень в визначенні пріоритетів розвитку кожного економічного району;
- здатність до комплексної розробки системи регіонального управління та її впровадження у народному господарстві.

1.1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назва модуля, змістового модуля, теми
Модуль 1. Регіональна економіка і екологія
Змістовий модуль 1. Регіональна економіка
Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни
Тема 2. Теорії та концепції формування продуктивних сил та регіональної економіки
Тема 3. Народонаселення та його роль у розвитку народного господарства
Тема 4. Проблеми формування і функціонування ринку праці
Тема 5. Господарський комплекс України
Тема 6. Продуктивні сили України та економічних районів
Тема 7. Теоретичні основи державної регіональної економічної політики
Тема 8. Зовнішньоекономічні зв'язки та співробітництво України з країнами СНД
Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку й розміщення
Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем
Тема 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку
Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові культури
Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил
Змістовий модуль 2. Екологія
Тема 14. Наукові засади раціонального природокористування
Тема 15. Екологічний моніторинг і система екологічної інформації
Тема 16. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища
Тема 17. Економічна та соціальна ефективність природоохоронної діяльності
Тема 18. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища
Модуль 2. Індивідуальне завдання
Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ)
Підсумковий контроль: Іспит

1.2. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль I. Регіональна економіка і екологія

Змістовий модуль 1. Регіональна економіка

Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни

Предмет курсу. Територіальний поділ праці і розміщення продуктивних сил. Місце курсу в системі наукових дисциплін. Зв'язок з економічною теорією, статистикою, галузевими економіками та іншими дисциплінами.

Методологічні основи курсу. Матеріалістична діалектика. Спеціальні методи.

Завдання курсу. Значення курсу в професійній підготовці економістів. Структура курсу. Теоретичні основи розміщення продуктивних сил.

Народногосподарський комплекс як форма організації продуктивних сил. Економіка районів.

Місце і роль України в світовому економічному просторі. Зовнішньоекономічні зв'язки України.

Тема 2. Теорії та концепції формування продуктивних сил та регіональної економіки

Економічні закони суспільного виробництва і закономірності розміщення продуктивних сил, їх об'єктивний характер. Сучасні інтеграційні процеси. Вирівнювання ступенів економічного і соціального розвитку окремих регіонів.

Основні закономірності розміщення продуктивних сил: соціальна спрямованість, усталеність розвитку, національна безпека, планованість, керованість, комплексність, конкурентоспроможність, ефективність господарства економічних районів.

Найважливіші принципи й фактори розміщення продуктивних сил. Визначальна роль екологічних і соціальних критеріїв у розміщенні виробництва. Місце соціальної сфери у територіальній організації продуктивних сил. Пріоритетність розвитку соціальної сфери. Вплив науково-технічного прогресу на розміщення продуктивних сил.

Основні напрями подальшого розвитку та вдосконалення розміщення продуктивних сил.

Тема 3. Народонаселення та його роль у розвитку народного господарства

Народонаселення та його роль у розвитку і територіальній організації народного господарства. Кількість населення. Регіональні особливості відтворення населення. Демографічні проблеми. Територіальне розміщення. Кількість, динаміка і густота населення різних районів. Міграція населення та її види. Регіональні особливості й відмінності у рівні життя населення. Національний склад населення і його територіальні особливості. Міське та сільське населення. Міські агломерації. Обмеження зростання великих міст. Урбанізація та проблеми довкілля. Пріоритетність розвитку малих і середніх міст.

Тема 4. Проблеми формування і функціонування ринку праці

Сутність регіону і об'єктивний характер його формування.

Складові елементи регіону у системі територіального поділу праці. Основні засади функціонування регіону. Основні напрямки розвитку регіону.

Тема 5. Господарський комплекс України

Економіка країни як єдиний народногосподарський комплекс. Місце у світовому промисловому і сільськогосподарському виробництві. Сучасна галузева структура народного господарства та тенденції її розвитку. Стратегія і тактика структурної перебудови. Промисловість. Основні форми організації виробництва.

Основні напрями поліпшення розміщення продуктивних сил у перспективі. Зрушення у галузевій структурі народного господарства під впливом соціальної переорієнтації та технічного прогресу.

Посилення процесів інтеграції та просторової концентрації виробництва. Удосконалення міжрайонних економічних зв'язків. Фактори протидії. Об'єктивний характер формування міжгалузевих комплексів. Національна безпека України. Забезпечення економічної, соціальної й екологічної безпеки.

Тема 6. Продуктивні сили України та економічних районів

Природний потенціал і його структура. Місце України у світових сировинних і паливно-енергетичних ресурсах та ступінь забезпечення власних потреб. Кількісна та якісна оцінка природних ресурсів і природних умов: балансові, промислові, геологічні та прогнозні запаси сировини й палива. Характеристика природного потенціалу економічних районів, їх сировинних, паливних, біологічних, земельних, водних, рекреаційних та інших ресурсів.

Ресурсозбереження як головний напрям використання природного потенціалу. Основні шляхи ресурсозбереження і їх практичне освоєння. Вторинні ресурси, їх класифікація та економічна оцінка. Екологічні проблеми України. Охорона довкілля. Рациональне природокористування.

Трудові ресурси. Структура і розподіл за видами зайнятості, сферами виробництва, галузями народного господарства і економічними районами. Трудоресурсна ситуація та її регіональні особливості. Аналіз балансу трудових ресурсів. Ринок праці. Забезпечення ефективності зайнятості.

Тема 7. Теоретичні основи державної регіональної економічної політики

Визначення державної регіональної економічної політики. Державна регіональна політика як складова і невід'ємна частина загальних соціально-економічних перетворень. Основні напрями державної регіональної економічної політики. Суб'єкти державної регіональної політики.

Цілі державної регіональної економічної політики. Підвищення ефективності територіального поділу праці. Оптимізація інтеграційних і дезінтеграційних процесів. Урахування особливостей регіонів. Збалансованість розвитку в контексті сталого розвитку. Примноження національного багатства країни.

Завдання державної регіональної політики у сферах економічній, соціальній та екологічній. Забезпечення комплексності й раціональної структури господарства регіонів. Розвиток підприємництва та ринкової інфраструктури. Підвищення добробуту населення. Оптимізація соціальних прав громадян. Поліпшення демографічної ситуації. Удосконалення системи розселення. Регулювання природно-господарської збалансованості регіонів. Екологічне обґрунтування розміщення продуктивних сил.

Тема 8. Зовнішньоекономічні зв'язки та співробітництво України з країнами СНД

Становлення зовнішньоекономічної діяльності України в ринкових умовах. Геоелекономічні пріоритети регіонального розвитку України.

Міжнародний поділ праці. Місце України у світовому територіальному поділі праці. Об'єктивні передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків, що впливають з необхідності поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України. Зовнішньоекономічні зв'язки як один з найважливіших засобів економії суспільної праці.

Основні форми зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішня торгівля: структура, тенденції розвитку (в цілому та по окремих групах країн). Зовнішньоекономічний баланс України. Територіальна і товарна структура експорту й імпорту. Поліпшення структури торгівлі. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки. Транзитний потенціал України і його використання.

Встановлення прямих зв'язків підприємств України з промисловими й комерційними фірмами зарубіжних країн. Створення спільних підприємств і міжнародних об'єднань за участю українських та іноземних організацій, фірм, управлінь. Проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення

Особливості формування й аналізу міжгалузевих господарських комплексів.

Роль паливно-енергетичного комплексу в народному господарстві та його структура. Галузі паливно-енергетичного комплексу як фактор районування.

Розміщення галузей паливної промисловості. Паливний баланс та його структура. Оптимізація паливного балансу на сучасному етапі та у довгостроковій перспективі. Джерела надходження в Україну енергоносіїв. Зв'язки республіки з державами СНД та іншими країнами. Економічна характеристика вугільних басейнів. Порівняльна забезпеченість вугіллям економічних районів. Основні вантажопотоки вугілля. Соціально-економічні та екологічні проблеми Донбасу й Львівсько-Волинського вугільного басейну. Перспективи розвитку кам'яновугільної і буровугільної галузей промисловості.

Нафтова промисловість. Розміщення нафтопереробної промисловості та її потужності. Проблеми й перспективи розвитку нафтової та нафтопереробної промисловості і забезпечення країни нафтопродуктами. Газова промисловість. Особливості розміщення газових ресурсів і забезпеченість ними економічних районів. Проблеми та перспективи розвитку газової промисловості. Електроенергетика. Роль електроенергетики у розвитку народного господарства. Умови, фактори і наукові основи розміщення об'єктів електроенергетики. Основні райони концентрації теплових, атомних і гідравлічних станцій. Сучасний стан електроенергетики.

Металургія, як фактор районування. Чорна металургія. Структура чорної металургії. Технологічні особливості металургійного процесу. Економічна оцінка сировинної і паливної баз. Умови, чинники і принципи розміщення підприємств чорної металургії. Основні металургійні центри. Сучасний стан чорної металургії й обсяги

виплавки чорних металів. Основні проблеми та перспективи розвитку і розміщення галузі.

Кольорова металургія. Галузева структура кольорової металургії. Сучасний стан кольорової металургії. Принципи й особливості розміщення підприємств кольорової металургії. Основні центри. Основні проблеми та перспективи розвитку галузі.

Структура машинобудівного комплексу. Умови і чинники, що впливають на структуру, розвиток і розміщення підприємств машинобудування. Галузева структура машинобудівного комплексу. Найважливіші галузі: верстато- і приладобудування, важке машинобудування, виробництво енергетичного устаткування, електронна та електротехнічна промисловість, транспортне, сільськогосподарське машинобудування, тракторобудування та інші галузі. Військово-промисловий комплекс і його місце в машинобудівному комплексі. Основні райони і центри машинобудування. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення машинобудівного комплексу.

Розміщення галузей хімічної промисловості. Обсяги виробництва і рівень забезпечення країни продукцією галузі. Охорона навколишнього середовища та здоров'я людей у районах розміщення хімічної промисловості. Застосування безвідходних і маловідходних технологій. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення хімічної промисловості.

Лісова та деревообробна промисловість. Галузева структура. Умови і чинники розміщення підприємств галузі. Економічна оцінка лісових ресурсів. Основні форми організації виробництва. Сучасний стан та особливості розміщення лісозаготівельної, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості. Обсяги виробництва і рівень забезпечення країни продукцією галузі. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення галузі. Напрями екологізації виробництва.

Структура будівельного комплексу. Вплив науково-технічного прогресу на розвиток і розміщення комплексу. Промисловість будівельних матеріалів. Значення і структура галузі. Сировинна база. Умови й чинники розміщення цементної промисловості, промисловості залізобетонних виробів і конструкцій, стінових, покрівельних та інших матеріалів. Проблеми й перспективи розвитку і розміщення галузі. Капітальне будівництво. Кількісна та якісна характеристика. Проблеми й перспективи розвитку капітального будівництва в умовах ринкової економіки.

Значення агропромислового комплексу (АПК) в народному господарстві. Пріоритетність вирішення продовольчої проблеми. Галузева структура АПК. Комплекс галузей, що виробляють засоби виробництва для АПК: сучасний стан і особливості розміщення. Виробнича й соціальна інфраструктури АПК. Сільське господарство. Галузева структура сільського господарства. Особливості

розміщення. Сучасний стан розвитку та завдання інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарські зони України. Спеціалізація і концентрація виробництва. Землеробство. Структура земельних угідь. Розміщення галузей рослинництва. Тваринництво. Галузева структура. Особливості розміщення основних галузей та спеціалізованих АПК. Проблеми і перспективи розвитку й розміщення.

Харчова промисловість як основна переробна ланка АПК. Галузева структура харчової промисловості. Умови і чинники, що впливають на принципи, які зумовлюють розміщення галузей харчової промисловості.

Основні проблеми і перспективи розвитку й розміщення галузей агропромислового комплексу.

Значення галузей, що виробляють предмети споживання непродовольчого характеру. Пріоритетність розвитку виробництва та підвищення якості товарів і насичення ними ринку країни. Галузева структура комплексу. Умови і чинники розміщення. Легка промисловість. Галузева структура. Умови та чинники, що впливають, і принципи, які зумовлюють розвиток та розміщення галузей легкої промисловості. Райони та центри розміщення. Міжгалузеві зв'язки легкої промисловості. Основні проблеми та перспективи розвитку і розміщення галузей. Машинобудування. Зростання ролі машинобудування та інших галузей важкої промисловості у виробництві й радикальному поліпшенні якості товарів тривалого користування (відео- та побутова техніка, персональні комп'ютери тощо). Особливості розміщення їх виробництва. Проблеми та перспективи розвитку.

Значення транспорту в народному господарстві. Умови й чинники, що впливають на формування і розміщення транспортної мережі, обсяг та структуру вантажообороту. Транспортна система. Характеристика розвитку і розміщення окремих видів транспорту (залізничного, морського, річкового, автомобільного, повітряного, трубопровідного), їх взаємодія у транспортних вузлах. Особливості функціонування різних видів транспорту. Структура вантажообороту та пасажирообороту. Проблеми й перспективи розвитку транспортної системи.

Зв'язок як галузь народного господарства. Галузева структура. Особливості розміщення. Сучасний стан. Проблеми й перспективи розвитку і розміщення. Взаємодія транспортного комплексу і зв'язку України з транспортними та інформаційними системами інших держав.

Функціональна та економічна сутність соціальної інфраструктур, її галузевий склад. Основні елементи територіальної структури соціальної інфраструктури. Сучасний стан, особливості та принципи розвитку соціальної інфраструктури.

Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем

Економіка України як основа регіональних соціально-економічних систем. Місце у світовому промисловому і сільськогосподарському виробництві.

Сучасна галузева структура народного господарства та тенденції її розвитку. Стратегія і тактика структурної перебудови. Промисловість. Основні форми організації виробництва.

Тема 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку

Характеристика продуктивних сил України: сучасний стан, рівень розвитку й територіальна організація.

Економіка регіону – ланка єдиного народногосподарського комплексу України. Місце і спеціалізація економічних районів у системі територіального поділу праці. Комплексний соціально-економічний розвиток територій в умовах ринкових відносин. Диференціація територій за рівнем та комплексністю розвитку продуктивних сил. Збільшення внеску кожного регіону в розвиток народного господарства республіки. Соціально-економічні та екологічні проблеми районів та шляхи їх вирішення.

Характеристика продуктивних сил економічних районів.

Приклад: Придніпровський економічний район. Місце району в економіці України. Економічна оцінка природно-ресурсного та виробничого потенціалу. Населення, трудові ресурси та проблеми його ефективного використання. Особливості формування та функціонування територіально-виробничого комплексу району. Найактуальніші проблеми району (економічні, соціальні, демографічні, екологічні тощо).

- Донецький економічний район.
- Придніпровський економічний район
- Північно-Східний економічний район.
- Центральний економічний район.
- Карпатський економічний район.
- Північно-Західний економічний район.
- Подільський економічний район.
- Причорноморський економічний район.

Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові культури

Міжнародні економічні зв'язки України базуються на основних формах зовнішньоекономічних зв'язків. Зовнішня торгівля:

структура, тенденції розвитку (в цілому та по окремих групах країн). Зовнішньоекономічний баланс України. Територіальна і товарна структура експорту й імпорту. Поліпшення структури торгівлі. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки. Транзитний потенціал України і його використання.

Становлення зовнішньоекономічної діяльності України в ринкових умовах. Гоекономічні пріоритети регіонального розвитку України.

Встановлення прямих зв'язків підприємств України з промисловими й комерційними фірмами зарубіжних країн. Створення спільних підприємств і міжнародних об'єднань за участю українських та іноземних організацій, фірм, управлінь. Проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил

Фактори сталого розвитку продуктивних сил і формування економіки регіонів. Загальні поняття про фактори сталого розвитку продуктивних сил. Види факторів сталого розвитку продуктивних сил. Спрощена характеристика факторів сталого розвитку продуктивних сил і формування економіки регіонів.

Характеристика факторів сталого розвитку продуктивних сил, їх призначення, структура та групи факторів. Складові елементи факторів сталого розвитку продуктивних сил. Урахування особливостей факторів сталого розвитку продуктивних сил.

Змістовий модуль 2. Екологія

Тема 14. Наукові засади раціонального природокористування

Характеристика методів у дослідженні різних процесів. Основні підходи щодо дослідження раціонального природокористування: галузевий, міжгалузевий, територіальний (регіональний), системно-структурний, історичний, комплексний екологічний, проблемний, програмно-цільовий, відтворювальний.

Наукові методи аналізу раціонального природокористування: системний аналіз, балансовий, нормативний, картографічний, економіко-математичний та ін.

Оцінка раціонального природокористування, розміщення підприємств та галузей народного господарства. Критерії раціонального природокористування. Схеми раціонального природокористування.

Діагностика раціонального природокористування. Принципи системно-діагностичного аналізу раціонального

природокористування. Схема (прогноз) раціонального природокористування.

Тема 15. Екологічний моніторинг і система екологічної інформації

Екологічний моніторинг і якість природного середовища. Поняття екологічного моніторингу. Види екологічного моніторингу.

Блок-схеми системи екологічного моніторингу та системи управління станом середовища. Якість природного середовища в системі екологічного моніторингу. Характеристика екологічного стану.

Тема 16. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього природного середовища

Економічний механізм природокористування. Еволюція економічних принципів природокористування. Умови еколого-економічних принципів господарювання.

Еколого-економічні засади раціонального природокористування. Поняття економічної, соціальної та моральної шкоди. Класифікація природоохоронних заходів. Оцінка ефективності природоохоронних заходів.

Оцінка природних ресурсів. Види платежів за ресурси. Вартісна оцінка природних ресурсів. Регіональна оцінка навколишнього середовища. Загальна оцінка охорони навколишнього середовища.

Тема 17. Економічна та соціальна ефективність природоохоронної діяльності

Економічна ефективність природоохоронної діяльності. Економічна ефективність природних ресурсів. Економічна ефективність природних умов.

Соціальна ефективність природоохоронної діяльності. Роль соціальної ефективності у суспільному виробництві. Складові соціальної сфери. Роль соціальної сфери. Функції соціальної сфери. Загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності

Тема 18. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища

Елементи світового досвіду і міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища. Міжрегіональне співробітництво. Прикордонне співробітництво. Розвиток

міжрегіонального і прикордонного співробітництва. Міжрегіональна співпраця. Форми прикордонного співробітництва.

Єврорегіони, їх сутність, головні цілі, форми, передумови. Заходи, які передбачені для активізації розвитку прикордонних регіонів та інтенсифікації зовнішньоекономічних зв'язків у сфері охорони навколишнього середовища.

Модуль 2. Індивідуальне науково-дослідне завдання (ІНДЗ)

2. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів проводиться під керівництвом викладача. Вона є логічним продовженням аудиторних занять, проводиться за завданням викладача, який інструктує студентів і встановлює терміни її виконання. Витрати часу на виконання самостійної роботи не регламентуються розкладом. Регламент (час) на виконання самостійної роботи встановлюється навчальним планом і програмою дисципліни. Режим і тривалість роботи над програмним матеріалом вибирає сам студент у залежності від своїх здібностей і конкретних умов, що вимагають від нього не тільки розумової, але й організаційної самостійності.

Цілі самостійної позааудиторної роботи

1. Закріплення, поглиблення, розширення і систематизація знань, отриманих під час аудиторних занять; самостійне оволодіння новим навчальним матеріалом.
2. Формування умінь і навичок самостійної розумово-освітньої праці.
3. Розвиток сучасного економічного мислення, орієнтованого на поглиблене пізнання сутності й шляхів реорганізації життєдіяльності людини.
4. Формування переконаності, волевих рис характеру.

Види самостійної роботи в залежності від поставленої мети:

1. Первинне оволодіння знаннями (засвоєння нового матеріалу) – читання підручника, першоджерела, додаткової літератури. Складання плану викладу, конспектування прочитаного. Виписка з тексту.
2. Закріплення і систематизування знань – робота з конспектом лекцій, повторна робота над матеріалом підручника, першоджерела, додаткової літератури. Складання плану відповіді на спеціально підготовлені питання. Відповіді на контрольні питання. Підготовка відповідей на іспит.

Якість засвоєння студентами навчального матеріалу, що виноситься на самостійну роботу студентів, підлягає обов'язковому поточному (модульному) та підсумковому семестровому контролю (на екзамені).

Модуль 1. Регіональна економіка і екологія

Змістовий модуль 1. Регіональна економіка

Тема 1. Предмет, метод і завдання дисципліни

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про теорії та концепції розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.

План вивчення теми

1. Аналіз класичних теорій розміщення виробництва.
2. Теорія розміщення аграрної економіки.
3. Теорія розміщення промисловості.
4. Теорія розміщення капіталістичного господарства.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Розглядаючи тему слід звернути увагу на класичні методи обґрунтування розміщення продуктивних сил: теорії розміщення виробництва Й. Тюнена (модель територіальної структури сільського господарства), теорію розміщення промисловості А. Вебера і принципів вибору оптимального місця розміщення підприємства з урахуванням найменших витрат, теорію А. Льоша з проблем оптимального розміщення галузей народного господарства і критеріїв оцінки радіусу ринку певної продукції.

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність теорії розміщення виробництва Й. Тюнера? Накресліть модель територіальної структури сільського господарства за Й. Тюнером.
2. Хто започаткував теорію розміщення промисловості? У чому її сутність?
3. Розкрийте особливості теорії розміщення виробництв Льоша.
4. У чому сутність концепції територіальних обмежень та її модифікацій?

Бібліографічний список до теми [1,2,7,8,10,11,12]

Тема 2. Теорії та концепції формування продуктивних сил та регіональної економіки

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про теорії та концепції формування продуктивних сил та регіональної економіки

План вивчення теми

1. Економічні методи обґрунтування розміщення продуктивних сил.
2. Які показники використовують для оцінки ефективності розміщення підприємств і галузей народного господарства.
3. Сучасні концепції розміщення продуктивних сил.
4. Принципи системно-діагностичного аналізу регіонального розвитку

Методичні рекомендації до самостійної роботи

При розгляді теми слід звернути увагу на економічні методи обґрунтування розміщення продуктивних сил: системний аналіз, балансовий, нормативний, картографічний, економіко-математичний та інші, а також на оцінку ефективності розміщення підприємств і галузей народного господарства, критерії оцінки, принципи системно-діагностичного аналізу регіонального розвитку, вибір оптимального варіанту розміщення.

Далі слід зупинитися на сучасній концепції розміщення продуктивних сил, схемі розвитку та розміщення продуктивних сил України, економічних районів, областей на тривалу перспективу; ознайомитися з проектом закону про прогнозування економічного й соціального розвитку України.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте економічні методи обґрунтування розміщення продуктивних сил: системний аналіз; балансовий; нормативний; картографічний; економіко-математичний.
2. Визначте критерії оцінки продуктивних сил. Дайте характеристику оцінки ефективності розміщення підприємств і галузей народного господарства.
3. Розкрийте сучасну концепцію розміщення продуктивних сил. Що таке індекс рівня районної спеціалізації? Яка методика його обчислення?

Бібліографічний список до теми [1,2,7,8,10,11,12]

Тема 3, 4. Народонаселення та його роль у розвитку народного господарства. Проблеми формування і функціонування ринку праці.

Мета: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- склад та взаємодію продуктивних сил;
- теоретичні основи розміщення продуктивних сил і регіональної економіки;
- сучасну концепцію розміщення продуктивних сил України;
- регіон (район) як частину економічного простору;
- різновиди територіальної організації продуктивних сил.

План вивчення теми

1. Сутність продуктивних сил.
2. Територіальний поділ праці та розвиток продуктивних сил.
3. Закономірності й принципи розміщення виробництва.
4. Форми територіальної організації продуктивних сил.
5. Проблеми формування і функціонування ринку праці.
6. Територіально-виробничий комплекс у системі територіальної організації продуктивних сил.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення та засвоєння теми слід починати з народонаселення та його роль у розвитку і територіальній організації народного господарства. Кількість населення. Регіональні особливості відтворення населення. Демографічні проблеми. Територіальне розміщення. Кількість, динаміка і густота населення різних районів. Міграція населення та її види. Регіональні особливості й відмінності у рівні життя населення. Національний склад населення і його територіальні особливості. Міське та сільське населення. Міські агломерації. Обмеження зростання великих міст. Урбанізація та проблеми довілля. Пріоритетність розвитку малих і середніх міст.

Неоднорідність території за різними ознаками або надмірна величина території з точки зору певних цілей вивчення або практичної діяльності обумовлюють необхідність розчленування території на частини – регіони (райони). Класифікують економічні райони за масштабами, за галузями спеціалізації, за ступенем однорідності.

Сутність поняття «ринок праці» і об'єктивний характер його формування на регіональному рівні.

Складові елементи регіонального ринку праці у системі територіального поділу праці. Основні засади функціонування на

регіональному рівні. Основні напрямки розвитку регіонального ринку праці.

Питання для самоконтролю

1. Визначте складові частини продуктивних сил.
2. Назвіть і дайте стислу характеристику принципів розміщення продуктивних сил.
3. Визначте, які фактори впливають на розміщення продуктивних сил.
4. Проаналізуйте, яким чином змінюється роль факторів у розміщенні продуктивних сил під впливом науково-технічного прогресу.
5. Назвіть і дайте стислу характеристику методів, за допомогою яких проводяться дослідження розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.
6. Розкрийте сутність поняття «територіальний поділ праці».
7. Охарактеризуйте основні форми організації господарства.
8. Розкрийте сутність терміну «економічний район (регіон)». Наведіть класифікацію економічних районів.
9. Охарактеризуйте територіально-виробничі комплекси України та визначте їх типи.

Бібліографічний список до теми [1,2,3,5,6,7,8,9,13,21]

Тема 5. Господарський комплекс України

Мета: поглибити, узагальнити знання студентів про:

- галузевий склад народного господарства;
- галузі важкої індустрії (група А);
- галузі легкої промисловості (група Б);
- основні форми організації виробництва;
- місце металургійного комплексу в економіці України та його структуру;
- структуру чорної металургії, технологічні особливості металургійного процесу, сучасний стан чорної металургії;
- основні проблеми й перспективи розвитку і розміщення галузі;
- галузеву структуру кольорової металургії, принципи й особливості розміщення підприємств кольорової металургії, основні проблеми та перспективи розвитку галузі.

План вивчення теми

1. Сучасна галузева структура народного господарства.
2. Промисловість. Основні форми організації виробництва.
3. Значення та особливості розміщення підприємств чорної металургії.
4. Основні етапи металургійного виробництва.
5. Види металургійних підприємств. Заводи повного та неповного циклу.
6. Історія розвитку металургійного комплексу України.
7. Принципи і особливості розміщення кольорової металургії.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення теми доцільно розпочати з визначення складових частин народногосподарського комплексу. Далі необхідно охарактеризувати структуру господарства України, відмітити переважання важкої індустрії, недостатній розвиток галузей і виробництва товарів народного споживання.

Слід визначити економічні та природні фактори, які впливають на галузеву структуру економіки України. А також розглянути основні напрямки і тенденції удосконалення народногосподарського комплексу України.

Необхідно звернути увагу на специфіку функціонування основних форм організації виробництва: концентрацію, спеціалізацію, комбінування та кооперування.

Характеристику народного господарства України слід почати з металургійного комплексу, як провідної галузі в економіці України. Треба звернути увагу на особливе значення чорної металургії як матеріальної бази всього комплексу важкої індустрії України. Необхідно з'ясувати принципи і закономірності розміщення підприємств чорної металургії, а також звернути увагу на основні етапи становлення і розвитку вітчизняного металургійного виробництва.

Також потребує уваги й вивчення особливостей розміщення підприємств кольорової металургії, сучасний стан кольорової металургії, основні проблеми і перспективи розвитку галузі, охорону навколишнього середовища і здоров'я людей у центрах розміщення підприємств чорної та кольорової металургії.

Питання для самоконтролю

1. Особливості галузевої структури господарства України.
2. Основні форми організації виробництва.

3. Чому чорну металургію з повним технологічним циклом вважають важним фактором районування?
4. Дайте характеристику чорної металургії. Визначте її галузевий склад.
5. У чому технологічні особливості металургійного процесу?
6. Дайте економічну оцінку сировинної і паливної баз металургійного комплексу.
7. Розкрийте умови, чинники і принципи розміщення підприємств чорної металургії.
8. Назвіть основні металургійні центри.
9. Охарактеризуйте сучасний стан чорної металургії й обсяги виплавки чорних металів.
10. Дайте характеристику кольорової металургії. Визначте її галузевий склад.
11. Проаналізуйте сучасний стан кольорової металургії.
12. Визначте принципи й особливості розміщення підприємств кольорової металургії.
13. Назвіть основні центри, обсяги виробництва і забезпечення країни кольоровими металами.
14. У чому основні проблеми та перспективи розвитку галузей чорної та кольорової металургії?
15. Розкрийте важливість охорони навколишнього середовища і здоров'я людей у центрах розміщення металургійних підприємств.

**Бібліографічний список до теми
[1,2,3,5,8,9,13,19,21,24]**

Тема 6. Продуктивні сили України та економічних районів

Мета: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- сучасний стан продуктивних сил України;
- рівень розвитку продуктивних сил України;
- територіальна організація продуктивних сил України;
- економіку району як ланку єдиного народногосподарського комплексу України;
- місце й спеціалізація економічних районів системі територіального поділу праці;
- комплексний соціально-економічний розвиток територій в умовах ринкових відносин;
- диференціацію територій за рівнем та комплексністю розвитку продуктивних сил;

- збільшення внеску кожного регіону в розвиток народного господарства України;
- соціально-економічні й екологічні проблеми районів та шляхи їх вирішення.

План вивчення теми

1. Сучасний стан продуктивних сил України.
2. Територіальна організація продуктивних сил України.
3. Комплексний соціально-економічний розвиток територій.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення даної теми необхідно почати з сучасного стану продуктивних сил України, рівня їх розвитку, територіальної організації продуктивних сил України.

Економіку району необхідно розглядати як ланку єдиного народногосподарського комплексу України, визначити місце й спеціалізацію економічних районів у системі територіального поділу праці. Важливе місце посідає комплексний соціально-економічний розвиток територій в умовах ринкових відносин, а також диференціація територій за рівнем та комплексністю розвитку продуктивних сил.

Суттєвим питанням є збільшення внеску кожного регіону в розвиток народного господарства України, соціально-економічні й екологічні проблеми районів та шляхи їх вирішення.

Питання для самоконтролю

1. Дайте характеристику сучасного стану продуктивних сил України.
2. Яким є рівень розвитку продуктивних сил України?
3. Що означає територіальна організація продуктивних сил України?
4. Охарактеризуйте місце району в економіці України.
5. Охарактеризуйте економіко-географічне положення району.
6. Найбільш розвинуті галузі промисловості в кожному районі.
7. Основні чинники, що сприяють розвитку важкої індустрії в Придніпровському економічному району.
8. Які основні проблеми для кожного економічного району та до яких наслідків приведе сповільнення їх вирішення.

Бібліографічний список до теми [1,2,6,7,8,9,10,12,13,21,24]

Тема 7. Теоретичні основи державної регіональної економічної політики

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про регіональну економічну політику України в цілому і особливості економічного розвитку регіонів

План вивчення теми

1. Визначення державної регіональної економічної політики.
2. Цілі державної регіональної економічної політики.
3. Завдання державної регіональної політики у сферах: економічній, соціальній, екологічній.
4. Розмежування повноважень між центром і регіонами.
5. Механізм реалізації державної регіональної економічної політики.
6. Сучасна концепція розміщення продуктивних сил України

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення даної теми необхідно почати з визначення державної регіональної економічної політики. Слід звернути увагу на державну регіональну політику як складову і невід'ємну частину загальних соціально-економічних перетворень, а також основні напрями, об'єкти, суб'єкти державної регіональної політики.

Потім слід зупинитися на цілях державної регіональної економічної політики, звернути увагу на підвищення ефективності територіального поділу праці, оптимізації інтеграційних і дезінтеграційних процесів, урахуванні особливостей регіонів, збалансованості розвитку в контексті сталого розвитку, примноження національного багатства країни.

Далі необхідно розглянути завдання державної регіональної політики у сферах економічній, соціальній, екологічній, слід звернути увагу на забезпечення комплексності та раціональної структури господарства регіонів, розвиток підприємництва та ринкової інфраструктури, підвищення добробуту населення, оптимізацію соціальних прав громадян: поліпшення демографічної ситуації. удосконалення системи розселення, регулювання природно-господарської збалансованості регіонів, екологічне обґрунтування розміщення продуктивних сил.

При розгляданні питання розмежування повноважень між центром і регіонами слід звернути увагу на підвищення ролі територій у розвитку й розміщенні продуктивних сил, посилення спрямовуючої і координуючої ролі держави, гармонійне поєднання державного управління і місцевого самоврядування як основи розмежування повноважень у сфері управління економікою,

регіональні аспекти управління державним та комунальним секторами економіки.

При підготовці до наступного питання необхідно ознайомитися з елементами механізму реалізації державної регіональної економічної політики: законодавчо-нормативною базою, бюджетно-фінансовим регулюванням регіонального розвитку, прогнозуванням, плануванням і програмуванням, вільними економічними зонами, міжрегіональним і прикордонним співробітництвом.

При вивченні останнього питання звернути увагу на схеми-прогнози та державні програми розвитку і розміщення продуктивних сил України, економічних районів та областей на тривалу перспективу.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення державної регіональної економічної політики.
2. Розкрийте основні напрями державної регіональної економічної політики.
3. Визначте об'єкти та суб'єкти державної регіональної політики.
4. Які цілі державної регіональної політики?
5. Які головні завдання політики регіонального розвитку в Україні?
6. Перелічіть основні напрями і принципи реалізації політики регіонального розвитку в Україні.
7. Розкрийте завдання державної політики та забезпечення комплексності і раціональної структури господарства регіонів.
8. Як розвивається підприємництво та ринкова інфраструктура?
9. Як здійснюється регулювання природно-господарської збалансованості регіонів?
10. Дайте екологічне обґрунтування розміщення продуктивних сил.
11. Покажіть розмежування повноважень між центром і регіонами.
12. Визначте механізм реалізації державної регіональної економічної політики.
13. Охарактеризуйте складові елементи механізму реалізації державної регіональної економічної політики.

Бібліографічний список до теми [1,2,6,7,8,9,10,12,13,24]

Тема 8. Зовнішньоекономічні зв'язки та співробітництво України з країнами СНД

Мета: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- міжнародний поділ праці;
- основні форми зовнішньоекономічних зв'язків;
- зовнішньоекономічний баланс України;
- проблеми іноземного інвестування.

План вивчення теми

1. Становлення зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Місце України у світовому територіальному поділі праці.
3. Зовнішня торгівля: структура, тенденції розвитку
4. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки.
5. Проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення даної теми необхідно почати з розуміння зовнішньоекономічної діяльності України в ринкових умовах та геоекономічних пріоритетів регіонального розвитку України.

Велике значення має міжнародний поділ праці та місце України у світовому територіальному поділі праці. Існують об'єктивні передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків, що впливають з необхідності поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України. Зовнішньоекономічні зв'язки є одним з найважливіших засобів економії суспільної праці.

Необхідно розглянути основні форми зовнішньоекономічних зв'язків; структуру та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі: (в цілому та по окремих групах країн). Слід звернути увагу на зовнішньоекономічний баланс України, територіальну і товарну структуру експорту й імпорту, поліпшення структури торгівлі. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки. Транзитний потенціал України і його використання.

Важливим є встановлення прямих зв'язків підприємств України з промисловими й комерційними фірмами зарубіжних країн, створення спільних підприємств і міжнародних об'єднань за участю українських та іноземних організацій, фірм, управлінь. Виокремити

проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

Питання для самоконтролю

1. Що означає міжнародний поділ праці?
2. Яке місце України у світовому територіальному поділі праці?
3. Охарактеризуйте об'єктивні передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків, що впливають з необхідності поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України.
4. Назвіть основні форми зовнішньоекономічних зв'язків.
5. Що таке зовнішньоекономічний баланс України?
6. Охарактеризуйте територіальну і товарну структуру експорту й імпорту.
7. Транзитний потенціал України і його використання.

Бібліографічний список до теми [1,2,3,5,7,18,19,20,23]

Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення

Мета: поглибити, узагальнити знання студентів про:

- особливості формування й аналізу міжгалузевих господарських комплексів;
- роль паливно-енергетичного комплексу в народному господарстві та його структура;
- галузі паливно-енергетичного комплексу як фактор районування;
- паливний баланс та його структуру;
- оптимізацію паливного балансу на сучасному етапі та у довгостроковій перспективі.

План вивчення теми

1. Особливості формування й аналізу міжгалузевих господарських комплексів.
2. Розміщення галузей паливної промисловості.
3. Нафтова промисловість. Розміщення нафтопереробної промисловості та її потужності.
4. Металургія, як фактор районування.
5. Структура машинобудівного комплексу.

6. Розміщення галузей хімічної промисловості.
7. Структура будівельного комплексу.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Вивчення теми доцільно розпочати з особливостей формування й аналізу міжгалузевих господарських комплексів. Важливою є роль паливно-енергетичного комплексу в народному господарстві та його структура, галузі паливно-енергетичного комплексу як фактор районування.

Необхідно розглянути розміщення галузей паливної промисловості, Паливний баланс та його оптимізацію на сучасному етапі та у довгостроковій перспективі. Джерела надходження в Україну енергоносіїв. Зв'язки республіки з державами СНД та іншими країнами. Економічна характеристика вугільних басейнів. Порівняльна забезпеченість вугіллям економічних районів. Основні вантажопотоки вугілля. Соціально-економічні та екологічні проблеми Донбасу й Львівсько-Волинського вугільного басейну. Перспективи розвитку кам'яновугільної і буровугільної галузей промисловості.

Нафтова промисловість. Розміщення нафтопереробної промисловості та її потужності. Проблеми й перспективи розвитку нафтової та нафтопереробної промисловості і забезпечення країни нафтопродуктами. Газова промисловість. Особливості розміщення газових ресурсів і забезпеченість ними економічних районів. Проблеми та перспективи розвитку газової промисловості. Електроенергетика. Роль електроенергетики у розвитку народного господарства. Умови, фактори і наукові основи розміщення об'єктів електроенергетики. Основні райони концентрації теплових, атомних і гідравлічних станцій. Сучасний стан електроенергетики.

Металургія, як фактор районування. Чорна металургія. Структура чорної металургії. Технологічні особливості металургійного процесу. Економічна оцінка сировинної і паливної баз. Умови, чинники і принципи розміщення підприємств чорної металургії. Основні металургійні центри. Сучасний стан чорної металургії й обсяги виплавки чорних металів. Основні проблеми та перспективи розвитку і розміщення галузі.

Кольорова металургія. Галузева структура кольорової металургії. Сучасний стан кольорової металургії. Принципи й особливості розміщення підприємств кольорової металургії. Основні центри. Основні проблеми та перспективи розвитку галузі.

Структура машинобудівного комплексу. Умови і чинники, що впливають на структуру, розвиток і розміщення підприємств машинобудування. Галузева структура машинобудівного комплексу. Найважливіші галузі: верстато- і приладобудування, важке машинобудування, виробництво енергетичного устаткування,

електронна та електротехнічна промисловість, транспортне, сільськогосподарське машинобудування, тракторобудування та інші галузі. Військово-промисловий комплекс і його місце в машинобудівному комплексі. Основні райони і центри машинобудування. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення машинобудівного комплексу.

Розміщення галузей хімічної промисловості. Обсяги виробництва і рівень забезпечення країни продукцією галузі. Охорона навколишнього середовища та здоров'я людей у районах розміщення хімічної промисловості. Застосування безвідходних і маловідходних технологій. Проблеми та перспективи розвитку і розміщення хімічної промисловості.

Лісова та деревообробна промисловість. Галузева структура. Умови і чинники розміщення підприємств галузі. Економічна оцінка лісових ресурсів. Основні форми організації виробництва. Сучасний стан та особливості розміщення лісозаготівельної, деревообробної, целюлозно-паперової промисловості. Обсяги виробництва і рівень забезпечення країни продукцією галузі. Проблеми і перспективи розвитку та розміщення галузі. Напрями екологізації виробництва.

Структура будівельного комплексу. Вплив науково-технічного прогресу на розвиток і розміщення комплексу. Промисловість будівельних матеріалів. Значення і структура галузі. Сировинна база. Умови й чинники розміщення цементної промисловості, промисловості залізобетонних виробів і конструкцій, стінових, покрівельних та інших матеріалів. Проблеми й перспективи розвитку і розміщення галузі. Капітальне будівництво. Кількісна та якісна характеристика. Проблеми й перспективи розвитку капітального будівництва в умовах ринкової економіки.

Значення агропромислового комплексу (АПК) в народному господарстві. Пріоритетність вирішення продовольчої проблеми. Галузева структура АПК. Комплекс галузей, що виробляють засоби виробництва для АПК: сучасний стан і особливості розміщення. Виробнича й соціальна інфраструктури АПК. Сільське господарство. Галузева структура сільського господарства. Особливості розміщення. Сучасний стан розвитку та завдання інтенсифікації сільськогосподарського виробництва. Сільськогосподарські зони України. Спеціалізація і концентрація виробництва. Землеробство. Структура земельних угідь. Розміщення галузей рослинництва. Тваринництво. Галузева структура. Особливості розміщення основних галузей та спеціалізованих АПК. Проблеми і перспективи розвитку й розміщення.

Харчова промисловість як основна переробна ланка АПК. Галузева структура харчової промисловості. Умови і чинники, що впливають на принципи, які зумовлюють розміщення галузей харчової промисловості.

Основні проблеми і перспективи розвитку й розміщення галузей агропромислового комплексу.

Значення галузей, що виробляють предмети споживання непродовольчого характеру. Пріоритетність розвитку виробництва та підвищення якості товарів і насичення ними ринку країни. Галузева структура комплексу. Умови і чинники розміщення. Легка промисловість. Галузева структура. Умови та чинники, що впливають, і принципи, які зумовлюють розвиток та розміщення галузей легкої промисловості. Райони та центри розміщення. Міжгалузеві зв'язки легкої промисловості. Основні проблеми та перспективи розвитку і розміщення галузей. Машинобудування. Зростання ролі машинобудування та інших галузей важкої промисловості у виробництві й радикальному поліпшенні якості товарів тривалого користування (відео- та побутова техніка, персональні комп'ютери тощо). Особливості розміщення їх виробництва. Проблеми та перспективи розвитку.

Значення транспорту в народному господарстві. Умови й чинники, що впливають на формування і розміщення транспортної мережі, обсяг та структуру вантажообороту. Транспортна система. Характеристика розвитку і розміщення окремих видів транспорту (залізничного, морського, річкового, автомобільного, повітряного, трубопровідного), їх взаємодія у транспортних вузлах. Особливості функціонування різних видів транспорту. Структура вантажообороту та пасажирообороту. Проблеми й перспективи розвитку транспортної системи.

Зв'язок як галузь народного господарства. Галузева структура. Особливості розміщення. Сучасний стан. Проблеми й перспективи розвитку і розміщення. Взаємодія транспортного комплексу і зв'язку України з транспортними та інформаційними системами інших держав.

Функціональна та економічна сутність соціальної інфраструктури, її галузевий склад. Основні елементи територіальної структури соціальної інфраструктури. Сучасний стан, особливості та принципи розвитку соціальної інфраструктури.

Питання для самоконтролю

1. Особливості галузевої структури господарства України.
2. Основні форми організації виробництва.
3. Чому чорну металургію з повним технологічним циклом вважають важним фактором районування?
4. Дайте характеристику чорної металургії. Визначте її галузевий склад.
5. У чому технологічні особливості металургійного процесу?

6. Дайте економічну оцінку сировинної і паливної баз металургійного комплексу.
7. Розкрийте умови, чинники і принципи розміщення підприємств чорної металургії.
8. Назвіть основні металургійні центри.
9. Охарактеризуйте сучасний стан чорної металургії й обсяги виплавки чорних металів.
10. Дайте характеристику кольорової металургії. Визначте її галузевий склад.
11. Проаналізуйте сучасний стан кольорової металургії.
12. Визначте принципи й особливості розміщення підприємств кольорової металургії.
13. Назвіть основні центри, обсяги виробництва і забезпечення країни кольоровими металами.
14. У чому основні проблеми та перспективи розвитку галузей чорної та кольорової металургії?
15. Розкрийте важливість охорони навколишнього середовища і здоров'я людей у центрах розміщення металургійних підприємств.

Бібліографічний список до теми [1,2,3,5,8,9,13,19,21,24]

Тема 10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про економіку України, її місце у світовому промисловому і сільськогосподарському виробництві, сучасну галузеву структуру народного господарства та тенденції її розвитку.

План вивчення теми

1. Економіка України як основа регіональних соціально-економічних систем.
2. Адміністративно-територіальний поділ країни.
3. Загальне економічне районування території України.
4. Особливості формування і функціонування територіально-виробничого комплексу району.
5. Проблеми економічних районів України (економічні, соціальні, демографічні, екологічні тощо).

Методичні рекомендації до самостійної роботи

При вивченні цієї теми, перш за все необхідно визначити сутність економічного району (регіону). Потім розглядати класифікацію районів: за масштабом (мікро-, мезо- і макрорайони); за ступенем однорідності (однорідні та вузлові); за галузями спеціалізації (галузеві, інтегральні).

Далі слід приділити увагу теоретичним засадам розподілу території на регіони (районування), розглядаючи адміністративно-територіальний поділ та загальне економічне районування.

Власно характеристика певних регіонів повинна висвітлювати такі важливі моменти: географічне положення, природні, демографічні, економічні передумови, територіально-галузева структура народногосподарського комплексу, основні проблеми удосконалення територіально-галузевої структури району.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте місце району в економіці України.
2. Охарактеризуйте економіко-географічне положення району.
3. Найбільш розвинуті галузі промисловості в кожному районі.
4. Основні чинники, що сприяють розвитку важкої індустрії в Придніпровському економічному району.
5. Які основні проблеми для кожного економічного району та до яких наслідків приведе сповільнення їх вирішення.
6. Які додаткові заходи, на ваш погляд, слід здійснити для вирішення цих проблем у кожному економічному районі.
7. Охарактеризуйте природні умови Причорноморського економічного району та Автономної республіки Крим.
8. Доведіть, що важливим чинником, який визначає напрямок розвитку господарства причорноморського економічного району і Автономної Республіки Крим, є приморське положення.
9. Чи доцільно розміщення у Херсоні нафтопереробних підприємств?
10. Проаналізуйте роль кожного економічного району в розвитку галузей економіки й зробіть висновки.

Бібліографічний список до теми [1,2,6,7,8,9,10,12,13,21,24]

Тема 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань продуктивних сил України та економічних районів.

План вивчення теми

1. Надати характеристику продуктивних сил економічних районів:
 - Придніпровський економічний район;
 - Донецький економічний район;
 - Східний економічний район;
 - Центральний економічний район;
 - Поліський економічний район;
 - Подільський економічний район;
 - Карпатський економічний район;
 - Причорноморський економічний район.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

При вивченні характеристики продуктивних сил економічних районів необхідно визначити місце району в економіці України, звернувши увагу на економічну оцінку природно-ресурсного й виробничого потенціалу, на населення, трудовресурсний потенціал та проблеми його ефективного використання, особливості формування і функціонування територіально-виробничого комплексу району, з'ясувати найактуальніші проблеми району (економічні, соціальні, демографічні, екологічні тощо).

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте місце району в економіці України.
2. Дайте економічну оцінку природно-ресурсного й виробничого потенціалу економічних районів.
3. Дайте характеристику населення, трудовресурсного потенціалу та проблем його ефективного використання.
4. Визначте особливості формування і функціонування територіально-виробничих комплексів районів.
5. Розкрийте найактуальніші проблеми районів (економічні, соціальні, демографічні, екологічні тощо).

Бібліографічний список до теми [1,2,3,6,7,10,13,21,22,24]

Тема 12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові культури

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань зовнішньоекономічних зв'язків та їх ролі у розвитку продуктивних сил і регіонів України.

План вивчення теми

1. Поняття міжнародного територіального поділу праці.
2. Основні чинники і тенденції розвитку зовнішніх економічних зв'язків України.
3. Форми зовнішньоекономічних зв'язків України.
4. Експортний потенціал і рівні реалізації конкурентних переваг української економіки.
5. Структура експорту та імпорту України, тенденції їх розвитку.
6. Гео економічні пріоритети регіонального розвитку та зовнішніх економічних зв'язків України.
7. Транзитний потенціал України, його використання.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Питання зовнішніх економічних зв'язків України слід починати розглядати з історії становлення в ринкових умовах зовнішньоекономічної діяльності моменту здобуття нашою країною незалежності, з урахуванням історичних аспектів розвитку.

Далі потрібно зупинитись на гео економічних пріоритетах регіонального розвитку України: правових документах – “Закон України про зовнішньоекономічну діяльність”, напрямками ефективного включення вітчизняної економіки у європейську та світову господарську діяльність, визначення передумов, які детермінують взаємодію національної економіки зі світовим господарством.

Важливе значення має обґрунтування основних принципів формування відкритої економіки, які повинні відображати особливості розвитку нашої країни: створення сучасного виробничого потенціалу, стабільність конвертованої національної валюти, створення сприятливого інвестиційного клімату, забезпечення сприятливих правових умов для розвитку міжнародного бізнесу та інші.

Необхідно розібратися з поняттями експортний потенціал та транзитний потенціал України. Форми зовнішньоекономічних зв'язків України. Визначити рівні реалізації конкурентних переваг української економіки.

Питання для самоконтролю

1. Які особливості становлення зовнішньоекономічної діяльності України в сучасних умовах?
2. Охарактеризуйте гео економічні пріоритети регіонального розвитку України.

3. Перелічіть передумови формування експортного потенціалу в Україні.
4. Дайте визначення транзитного потенціалу України.
5. Охарактеризуйте транспортний потенціал України.
6. Які особливості формування транспортних коридорів?
7. Яке значення має формування транспортних коридорів для розвитку продуктивних сил України?

Бібліографічний список до теми [1,2,3,5,8,9,13]

Тема 13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань сталого розвитку продуктивних сил України.

План вивчення теми

1. Фактори сталого розвитку продуктивних сил і формування економіки регіонів.
2. Концепція сталого розвитку для України.
3. Передумови переходу України на модель сталого розвитку на національному та регіональному рівнях.
4. Визначення національних, регіональних і місцевих пріоритетів під час переведення народногосподарського комплексу на модель сталого функціонування.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Соціально-економічний розвиток має ґрунтуватися на принципах врахування можливостей природних комплексів витримувати антропогенні навантаження і забезпечувати нормальне функціонування біосфери і локальних екосистем. У контексті сказаного принципове і фундаментальне значення мала Конференція ООН з питань навколишнього середовища і розвитку, яка відбулася 1992 р. в м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Саме на ній було одностайно проголошено, що основою розв'язання гострих соціально-економічних і ресурсо-екологічних проблем є перехід до моделі сталого розвитку. Концепція сталого розвитку економіки визнана світовою спільнотою народів домінантною ідеологією розвитку людської цивілізації у ХХІ ст., стратегічним напрямом забезпечення матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства. Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає, зрештою,

таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення; раціональне та екологічнобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення і примноження якості довкілля та природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва. Інакше кажучи, сталий розвиток — це насамперед економічне зростання, за якого ефективно розв'язуються найважливіші проблеми життєзабезпечення суспільства без виснаження, деградації і забруднення довкілля.

Можливості держави щодо їх успішної реалізації як на національному, так і на регіональному рівнях визначаються в основному трьома групами чинників. Перша, найважливіша, пов'язана з рівнями розвитку економічного і науково-технічного потенціалів держави. Друга група чинників включає показники виробництва та якості вітчизняного екологічного обладнання, екологічнобезпечних технічних засобів і технологій. Саме їх дефіцит в Україні стримує інвестування природоохоронних програм і окремих заходів. Третя група чинників, які характеризують обсяги затрат на екологію, оздоровлення природи і переведення економіки на модель сталого розвитку, — це застосування принципово нового макроекономічного механізму регулювання соціально-економічних процесів у державі для розв'язання ресурсо-екологічних проблем, а також нових підходів і методів оцінки економічної ефективності витрат на ці заходи.

Чітка послідовність дій, спрямованих на врегулювання якості навколишнього середовища як надзвичайно важливої передумови переходу на моделі сталого розвитку економіки, залежить від цілого ряду чинників. Серед них першочергового значення на сучасному етапі ринкових трансформацій в Україні набувають:

- організація моніторингу забруднень і джерел забруднення, визначення рівнів забруднення всіх складових елементів і ресурсів природного середовища та виявлення найнебезпечніших для здоров'я людини місць;
- організація системного моніторингу за трансформацією ландшафтів і агроландшафтів, зміною стану наземних і водних екосистем під впливом антропогенних навантажень;
- оцінка негативних впливів на людину й екосистеми стосовно гранично допустимих і критичних рівнів забруднень та антропогенних навантажень, а також розробка критеріїв допустимості і критичності цих впливів на різні елементи біосфери й людину;

- оцінка екологічної, економічної, соціальної та естетичної шкоди, яка завдається навколишньому середовищу внаслідок його забруднення і деградації;
- прогноз динаміки антропогенних впливів і навантажень на біосферу, а також оцінка негативних наслідків, що виникають при цьому;
- обґрунтування пріоритетних напрямів природоохоронної діяльності та розв'язання ресурсо-екологічних проблем соціально-економічного розвитку регіону, області й району з урахуванням вимог ресурсо-екологічної безпеки;
- розробка ефективних та екологічнобезпечних техніко-технологічних рішень, оптимальне, з погляду екологічних критеріїв, розміщення підприємств і виробництв, що дасть можливість істотно зменшити негативні навантаження на природу;
- визначення напрямів, способів і методів реструктуризації та модернізації екологічнобезпечних виробництв і підприємств.

Питання для самоконтролю

1. Сутність сталого розвитку продуктивних сил.
2. Стратегічні напрями забезпечення матеріального, соціального і духовного прогресу суспільства.
3. Передумови переходу України на модель сталого розвитку.
4. Фактори переходу на моделі сталого розвитку продуктивних сил.
5. Ресурсо-екологічна стратегія соціально-економічного розвитку.
6. Довести на конкретних прикладах, що будь-які економічні вигоди не можуть бути виправдані, якщо їх здобуття супроводжується загрозою для довкілля.

Бібліографічний список до теми [4,9,11,12,14,15,16,21,24,25]

Змістовий модуль 2. Екологія

Тема 14. Наукові засади раціонального природокористування

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань раціонального природокористування.

План вивчення теми

1. Поняття, види і форми природокористування.
2. Загальні принципи раціонального природокористування.
3. Раціональне і комплексне природокористування.
4. Основні положення раціонального природокористування.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Під природокористуванням розуміють можливість використання людиною корисних властивостей навколишнього природного середовища - екологічних, економічних, культурних і оздоровчих. Звідси зміст природокористування включає три її форми економічну (ведуча), екологічну і культурно-оздоровчих.

Форми природокористування здійснюються в двох видах загального і спеціального природокористування.

Загальне природокористування не вимагає спеціального дозволу. Воно здійснюється громадянами на основі тих, що належать їм природних (гуманітарних) прав, що існують і що виникають як результат народження і існування (користування водою, повітрям).

Спеціальне природокористування здійснюється фізичними і юридичними особами на підставі дозволу уповноважених державних органів. Воно носить цільовий характер і по видам використовуваних об'єктів підрозділяється на землекористування, користування надрами, лісокористування, водокористування, користування тваринним світом (дикими тваринами і птахами, рибними запасами), використання атмосферного повітря. Спеціальне природокористування пов'язано із споживанням природних ресурсів. У цій частині воно співвідноситься через правове регулювання з галузевим природо-ресурсним законодавством Земельним кодексом, Основами лісового законодавства, Законом про надра, Водним кодексом, Законом про використання і охорону тваринного світу, Законом про охорону атмосферного повітря.

Важливим моментом в справі раціонального природокористування є планування і прогнозування використання природних ресурсів. Вдосконалення ресурсних циклів базується на ряду загальних принципів, на основі яких будується природокористування в будь-якій галузі виробництва.

До них відноситься принцип системного підходу який передбачає комплексну всесторонню оцінку дії виробництва на середовище і її у відповідь реакцій.

Принцип оптимізації природокористування полягає в ухваленні найбільш доцільних рішень у використанні природних ресурсів і природних систем на основі одночасного екологічного і

економічного підходу, прогнозу розвитку різних галузей і географічних регіонів. Принцип випередження темпів заготівки і здобичі сировини темпами виходу корисної продукції заснований на зниженні кількості відходів, що утворюються, в процесі виробництва, тобто на повнішому використанні однієї і тієї ж кількості початкової сировини. Принцип гармонізації відносин природи і виробництва вирішується на створенні і експлуатації природно-технічних, геотехнічних або еколого-економічних систем, що є сукупністю якого-небудь виробництва і взаємодіючих з ним елементів природного середовища, і що забезпечують, з одного боку, високі виробничі показники, а з іншою підтримка в зоні свого впливу сприятливої екологічної обстановки, максимально можливе збереження і відтворення природних ресурсів. Принцип комплексного використання природних ресурсів і концентрації виробництва полягає в тому, що на базі наявних в даному економічному районі сировинних і енергетичних ресурсів створюються територіально-виробничі комплекси, які дозволяють більш повно використовувати вказані ресурси і тим самим понизити шкідливе навантаження на навколишнє середовище.

Питання для самоконтролю

1. Поняття, суть, цілі, види і форми природокористування.
2. Актуальні проблеми регулювання природокористування.
3. Форми здійснення природокористування.
4. Вимоги раціонального використання і відтворення природних ресурсів.
5. Які основні принципи раціонального природокористування?

Бібліографічний список до теми [4,9,14,15,17,21,24]

Тема 15. Екологічний моніторинг і система екологічної інформації

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про моніторинг та оцінку якості природного середовища.

План вивчення теми

1. Моніторинг, оцінка якості природного середовища.
2. Нормування природного середовища.

3. Становлення сучасних поглядів щодо управління охорони навколишнього природного середовища та раціональним використанням природних ресурсів в Україні і в світі.

4. Системи управління якістю навколишнього природного середовища і умов життєдіяльності людини.

5. Екологічний маркетинг і менеджмент.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

В даний час використовують два основні терміни, що стосуються оцінки якості навколишнього природного середовища моніторинг і контроль. Моніторинг - система спостереження, оцінки і прогнозу змін стану навколишнього середовища під впливом антропогенної дії. Моніторинг не виключає завдання управління якістю навколишнього середовища, тоді як контроль не тільки спостереження і отримання інформації, але і управління станом середовища.

Розрізняють досить багато видів моніторингу як по характеру, так і по методам або цілям спостереження. Відповідно до трьох типів забруднень розрізняють моніторинг глобальний, регіональний, імпакті; за способами - авіаційний, космічний, дистанційний, по завданням - прогностичний.

Глобальний моніторинг передбачає стеження за загальносвітовими процесами і явищами в біосфері і здійснення прогнозу можливих змін. Регіональний моніторинг охоплює окремі регіони, в межах яких спостерігаються процеси і явища, що відрізняються за природним характером або по антропогенним діям від природних біологічних процесів, імпакті моніторинг забезпечує спостереження в особливо небезпечних зонах і місцях, безпосередньо примикаючи до джерел забруднюючих речовин. Базовий моніторинг - це стеження за станом природних систем, на які практично не накладаються регіональні антропогенні дії. Для здійснення базового моніторингу використовують віддалені від промислових регіонів території, зокрема біосферні заповідники.

При моніторингу якісно і кількісно характеризується стан повітря, поверхневих вод, кліматичні зміни, властивості ґрунтового покриву, стан рослинного і тваринного світу. До кожного з перерахованих компонентів біосфери пред'являються особливі вимоги і розробляються специфічні методи аналізу.

Вивчення цієї теми необхідно розпочати із з'ясування об'єкту управління, що являє собою складний соціально-природно-техногенний комплекс. Потім слід зупинитися на сутності управління охороною навколишнього природного середовища та раціональним використанням природних ресурсів, зокрема територіального і галузевого управління природоохоронною роботою.

Слід акцентувати увагу на структурі, функціях та завданнях державних органів управління в галузі охорони навколишнього середовища. З'ясувати структуру Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України, склад державної екологічної інспекції, її повноваження, основні завдання органів Державної екологічної інспекції.

При вивченні теми слід зупинитися на змісті екологічного контролю, органах екологічного контролю та їх функціях. Далі необхідно розглянути загальну модель екологічного аудиту, його види та параметри.

При вивченні останніх питань особливу увагу слід звернути на відмінності в поняттях “екологічне управління” і “екологічний менеджмент”, функції екологічного менеджменту і управління, економічні інструменти екоменеджменту. Далі слід приділити увагу значенню та складовим екологічного маркетингу у сучасному суспільстві. Розглянути принципи екологічного маркетингу та визначити роль екологічного маркетингу у регіональному розвитку.

Питання для самоконтролю

1. Що таке моніторинг?
2. Основні види моніторингу
3. В чому полягає управління охороною навколишнього середовища?
4. Наведіть структуру управління охороною навколишнього природного середовища та раціональним використанням природних ресурсів.
5. У чому полягає значення екологічної експертизи?
6. Поясніть необхідність планування природоохоронної діяльності.
7. Які відмінності в поняттях "екологічне управління" і "екологічний менеджмент"? Назвіть основні інструменти екоменеджменту.
8. Що таке екологічний маркетинг? Розкрийте його основні принципи.

Бібліографічний список до теми [4,14,15,21,24]

Тема 16. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища

Мета роботи: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань ролі еколого-економічного аналізу в ефективній реалізації економічного механізму природокористування.

План вивчення теми

1. Економічний механізм управління охороною навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.
2. Економічні методи управління природоохоронною діяльністю.
3. Механізми реалізації еколого-економічної політики.
4. Оцінка рівня впливу на навколишнє середовище як основа запуску економічного механізму природокористування.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Можна виділити три механізми реалізації еколого-економічної політики: пряме регулювання (державна дія), економічне стимулювання (ринкові механізми), змішані механізми. Найбільш прийнятні змішані механізми, що дозволяють реалізовувати еколого-економічну політику на основі державного регулювання і ринкових інструментів. Проведення ефективної еколого-економічної політики припускає поєднання макроекономічних заходів і заходів, що мають власне екологічну спрямованість.

Серед економічних важелів і стимулів основне місце займають платежі і податки за забруднення. Вони є непрямыми важелями дії і виражаються у встановленні платні на викиди або скидання. Субсидії є спеціальні виплати фірмам-забруднювачам за скорочення викидів. Серед субсидій найчастіше зустрічаються інвестиційні податкові кредити, позики із зменшеною ставкою відсотка, гарантії позик, забезпечення прискореної амортизації природоохоронного устаткування, засоби на регулювання цін первинних ресурсів і кінцевої продукції. Системи обов'язкової відповідальності.

Ефективна концепція раціоналізації природокористування і відповідний економічний механізм природокористування в секторах/комплексах можуть бути розроблені і реалізовані тільки після розробки концепції розвитку самих секторів/комплексів і всієї економіки. У загальному вигляді можна виділити три типи економічних механізмів природокористування:

1. М'який і "наздоганяючий", ліберальний в екологічному відношенні.
2. Стимулюючий розвиток екологобалансованих природоохоронних виробництв і видів діяльності.
3. Жорсткий, пригнічуючий і гальмуючий розвиток природоємких і забруднюючих видів діяльності.

Можна виділити наступні елементи економічного механізму природокористування, що формується, в умовах переходу до ринку: платність природокористування; система економічного стимулювання природоохоронної діяльності; платня за забруднення навколишнього природного середовища; створення ринку природних ресурсів; вдосконалення ціноутворення з урахуванням екологічного чинника, особливо на продукцію природо-експлуатуючих галузей; екологічні фонди; екологічні програми; продаж прав на забруднення; система "застава-повернення"; екологічне страхування.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте джерела фінансування природоохоронних заходів.
2. Які принципи формування державного та місцевих природоохоронних бюджетів?
3. Особливості розподілу і використання бюджетних коштів природоохоронного призначення.
4. Які існують прийоми і методи фінансово-кредитного регулювання природоохоронної діяльності? Охарактеризуйте один з них.
5. Які особливості застосування екологічних податків?
6. Перелічіть об'єкти екологічного ліцензування та охарактеризуйте особливості здійснення цієї діяльності в ринкових умовах.
7. Розкрийте мету, основні принципи та порядок здійснення екологічного страхування.
8. Що таке екологічний паспорт? Запропонуйте структуру екологічного відомого вам об'єкта.
9. В чому суть і значення екологічного фонду?
10. Що повинна стимулювати система платежів за природокористування?
11. Що таке норми та принципи їх встановлення.
12. Що таке нормативи та основні підходи щодо визначення ГДВ і ГДС?
13. Охарактеризуйте критерії оцінки стану та якості атмосферного повітря і водних ресурсів.
14. Охарактеризуйте критерії оцінки стану та якості земельних ресурсів і продуктів харчування.
15. Що таке спеціальне використання?

Бібліографічний список до теми [4,14,15,21,24]

Тема 17. Економічна та соціальна ефективність природоохоронної діяльності

Мета роботи: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань економічної та соціальної ефективності природоохоронної діяльності

План вивчення теми

1. Економічна ефективність природоохоронної діяльності.
2. Економічна ефективність природних ресурсів та природних умов.
3. Соціальна ефективність природоохоронної діяльності.
4. Загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

При вивченні даної теми слід звернути увагу на економічну ефективність природоохоронної діяльності, економічну ефективність природних ресурсів та природних умов.

Важливою складовою є соціальна ефективність природоохоронної діяльності. Необхідно проаналізувати роль соціальної ефективності у суспільному виробництві, визначити складові соціальної сфери.

За сучасних умов важлива роль соціальної сфери, провідними є функції соціальної сфери. Також необхідно розглянути загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Питання для самоконтролю

1. В чому полягає економічна ефективність природоохоронної діяльності?
2. Що визначає економічна ефективність природних ресурсів та природних умов?
3. Якою є соціальна ефективність природоохоронної діяльності?
4. Охарактеризуйте загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Бібліографічний список до теми [5,13,18,21,29]

Тема 18. Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань про міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища.

План вивчення теми

1. Напрями державної екологічної політики.
2. Глобалізація екологічних проблем.
3. Міжнародні зобов'язання України щодо навколишнього природного середовища.
4. Форми міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього природного середовища.
5. Досвід розвинутих країни у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Методичні рекомендації до самостійної роботи

Міжнародне співробітництво України в екологічній сфері визначається Основними напрямами державної екологічної політики, а також міжнародними та міждержавними договорами та угодами. Значну роль в реалізації положень цих документів та інших міжнародних конвенцій (див. додат.) відіграє спеціалізована організація під назвою Програма ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП), а також інші структури Організації Об'єднаних Націй (ЮНЕСКО, ФАО, ВОЗ, МАГАТЕ).

Розв'язання сучасних екологічних проблем в Україні можливе тільки в умовах широкого й активного міжнародного співробітництва всіх країн у цій сфері. Це зумовлено насамперед такими обставинами:

- глобальним характером екологічних проблем;
- транскордонним характером забруднення навколишнього середовища;
- міжнародними зобов'язаннями України щодо охорони навколишнього природного середовища;
- необхідністю міжнародного обміну досвідом і технологіями, можливістю залучення іноземних інвестицій.

Україна є учасником понад 20 міжнародних конвенцій та двосторонніх угод, пов'язаних з охороною навколишнього природного середовища.

Інтерес може становити доступ до ринку з метою залучення екологічно чистих технологій та обладнання для захисту навколишнього природного середовища України. Інтеграція незалежної України у світове співтовариство уможливила

безпосередньо міжнародну економічну, технічну та експертну допомогу.

Головними її напрямками є:

- гранти (безоплатна допомога) та в майбутньому можливі кредити Програми розвитку ООН, Програми охорони навколишнього природного середовища. Перші гранти було спрямовано на збереження біорізноманіття (дельта Дунаю та Східні Карпати), а також регіонально важливий проект — захист Чорного моря від забруднення;

- допомога Європейського Союзу в рамках технічної допомоги країнам СНД (TACIS). Хоча проблеми охорони навколишнього природного середовища не належать до пріоритетних програм TACIS;

- міжнародна допомога окремих розвинутих країн (США, Канади, Нідерландів, Німеччини, Данії, Великобританії) як у рамках багатосторонніх програм, так і на підставі двосторонніх угод.

Механізм управління процесом природокористування у більшості країн сформувався у 70-х роках XX ст. Він відзначається високим організаційним рівнем, гнучким застосуванням адміністративно-нормативних методів у поєднанні з фінансово-економічним стимулюванням приватного сектора, активним використанням найновіших досягнень НТП. У більшості країн уряди мобілізували матеріальні, фінансові, науково-технічні ресурси для вирішення завдань охорони довкілля і досягли певних результатів у цьому напрямі.

Питання для самоконтролю

1. Основні принципи міжнародного співробітництва в екологічній сфері.
2. Форми участі України в міжнародному співробітництві з питань охорони довкілля.
3. Принципи екологічної політики економічно розвинених країн
4. Охарактеризуйте комплекс правових інструментів з охорони навколишнього середовища економічно розвинутих країн
5. Екологічні нормативи і стандарти якості середовища економічно розвинених країн
6. Види економічного стимулювання природоохоронної діяльності у розвинених країнах

Бібліографічний список до теми [4,14,15,21,24]

3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1. Регіональна економіка і екологія

Змістовий модуль 1. Регіональна економіка

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема 2: Теорії та концепції формування продуктивних сил та регіональної економіки

Мета заняття: поглибити, та систематизувати теоретичні знання студентів з питань сучасних теорій концепцій розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.

План заняття

1. Сутність і складові елементи продуктивних сил.
2. Визначення теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.
3. Зарубіжні теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.
4. Розвиток і розміщення продуктивних сил в умовах глобалізації та регіоналізації світового економічного простору.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

В процесі вивчення першого питання необхідно звернути увагу на поняття “продуктивні сили”, “суспільні продуктивні сили”, “природні продуктивні сили”, “всезагальні продуктивні сили” та знати складові елементи продуктивних сил.

При розгляді другого і третього питань рекомендується засвоїти вітчизняні та зарубіжні теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.

Опрацьовуючи третє питання, слід звернути увагу на розвиток продуктивних сил в умовах глобалізації та реалізації світового економічного простору. Знати значення терміну “глобалізація” та джерела тих процесів, які в сукупності утворюють явище глобалізації; з’ясувати чому основні ролі в процесах глобалізації відіграють глобалітети; бажано чітко знати поняття “регіоналізація”, “інтернаціоналізація”.

Питання для обговорення

1. Сутність продуктивних сил.
2. Складові елементи продуктивних сил.
3. Категорія капітал.
4. Вітчизняні та зарубіжні теорії розміщення продуктивних сил.
5. Глобалізація економіки.
6. Роль транснаціонального капіталу в процесах глобалізації.
7. Регіоналізація як характеристика ознаки світової економіки.
8. Міжнародна інтеграція та інтернаціоналізація продуктивних сил.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Економічна оцінка природних ресурсів України.
2. Якість води та методи її поліпшення.
3. Географія ґрунтових ресурсів України.
4. Рекреаційне господарство України.
5. Економічна ефективність природоохоронних заходів.

Тести

1. *Природно-ресурсний потенціал країни - це:*
 - а) сукупність природних ресурсів і природних умов, зосереджених на певній території;
 - б) загальна маса корисних копалин, яка міститься в надрах;
 - в) сукупність природних ресурсів, родовища яких детально розвідані та експлуатуються у промислових масштабах.
2. *Природні ресурси – це:*
 - а) сукупність трудових ресурсів та корисних копалин на території країни;
 - б) це умови, які забезпечують саме можливість діяльності людини;
 - в) це тіла і сили природи, які можуть бути використані для задоволення потреб суспільства в формі безпосередньої участі в матеріальній діяльності.
3. *Умови, які забезпечують саме можливість діяльності людини (клімат, рельєф, внутрішнє тепло планети та ін.) – це:*
 - а) природні ресурси;
 - б) природні умови;
 - в) інвестиційний клімат в країні.
4. *Серед запропонованих варіантів структури природно-ресурсного потенціалу, виберіть дані, які відповідають саме Україні:*
 - а) 40% - земельні ресурси; 40% - водні ресурси; 10% - рекреаційні ресурси; 5% - мінеральні; 5% - інші види ресурсів

б) 50% - рекреаційні ресурси; 20% - мінеральні ресурси; 10% - водні ресурси;

в) 40% - земельні ресурси; 30% - мінеральні ресурси; 20% - рекреаційні ресурси; 10% - усі інші види ресурсів.

5. *За походженням природні ресурси бувають:*

а) вичерпні та невідновні;

б) водні, мінеральні та біологічні;

в) вірні відповіді “а” і “б”.

6. *Впровадження у виробництво ресурсозберігаючих технологій дозволяє:*

а) економити матеріальні ресурси;

б) знижувати витрати на відновлення деяких видів ресурсів;

в) зменшувати негативний вплив на природне середовище і людей.

7. *Головним напрямком використання природно-ресурсного потенціалу є:*

а) інтенсифікація розробки родовищ корисних копалин, що експлуатуються;

б) ресурсозбереження і раціональне природокористування;

в) всі перелічені відповіді вірні.

8. *Серед багатьох забруднювачів повітряного басейну особливо виокремлюють:*

а) транспорт, енергетичні, хімічні і металургійні підприємства;

б) сільське господарство, комунальний транспорт, об'єкти соціальної інфраструктури;

в) лісна і деревообробна промисловість, хімічна промисловість.

9. *Основними джерелами забруднення внутрішніх вод неочищеними стоками є:*

а) автотранспорт, підприємства зв'язку, підприємства машинобудування;

б) промисловість, комунальне та сільське господарство;

в) водний і повітряний транспорт.

10. *Гідроенергетичний потенціал - це:*

а) та частина водних ресурсів, що використовується в промисловості;

б) ті можливості водних ресурсів, що використовуються в енергетиці;

в) всі перелічені відповіді вірні.

11. *Серед основних методів поліпшення якості води розрізняють:*

а) тестування; стендові випробування;

б) механічне очищення, виморожування, біологічне очищення, фізико-хімічне очищення;

в) іонізація, дистиляція, ректифікація, охолодження.

12. Земельні ресурси як засіб виробництва мають такі особливості:

а) земельні ресурси є продуктом природи, вони просторово обмежені, незамінні, відновлювані, одночасно виступають і засобом і предметом праці;

б) земельні ресурси лише умовно прив'язані до певного регіону, земельні ресурси як засіб і предмет праці замінні, продуктивність земель залежить від клімату та рельєфу певної території;

в) всі перелічені відповіді вірні.

13. Відомо, що ефективність земельних ресурсів визначається їх плодючістю. За видами плодючість розрізняють:

а) природна, штучна, економічна;

б) економічна, екологічна, біологічна;

в) інтенсивна, екстенсивна.

14. Охорона земельних ресурсів передбачає такі заходи:

а) боротьба з водною і повітряною ерозією ґрунту, рекультивація земель, впровадження альтернативного землеробства;

б) впровадження автоматичного контролю за становищем земельних ресурсів, консервація земель, механічне відновлення ґрунтів;

в) всі перелічені відповіді вірні.

15. Які ресурси відносять до рекреаційних:

а) столові і лікувальні мінеральні води; термальні води; паркові і лісові території; лікувальні грязі;

б) узбережжя Чорного та Азовського морів;

в) все сказане правильне.

Бібліографічний список до семінарського заняття

[1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 34, 45, 48, 49, 50, 52]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема 3: Народонаселення та його роль у розвитку народного господарства

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- народонаселення та його роль у розвитку і територіальній організації народного господарства;

- демографічні проблеми;
- міграцію населення та її види;
- міське та сільське населення;
- урбанізацію, дезурбанізацію та проблеми довкілля;
- трудові ресурси, трудоресурсну ситуацію та її регіональні особливості.

План заняття

1. Основні демографічні показники.
2. Міграції населення та їх види.
3. Міське та сільське населення.
4. Проблеми малих та середніх міст.
5. Особливості розміщення трудових ресурсів.
6. Національний склад населення України.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Вивчення цієї теми необхідно розпочати з розгляду питань народонаселення та його ролі у розвитку і територіальній організації народного господарства. Слід звернути увагу на кількість населення, його регіональні відтворення, демографічні тенденції в Україні за останні роки, територіальне розміщення, кількість, динаміку і густоту населення різних районів.

При підготовці другого питання необхідно висвітлити роль міграції у зміні співвідношення населення міст і сіл, а також розглянути різні види міграцій.

При підготовці третього та четвертого питань необхідно звернути увагу на національний склад населення і його територіальні особливості, міське й сільське населення, міські агломерації, обмеження зростання великих міст, урбанізацію та проблеми довкілля, пріоритетність розвитку малих і середніх міст.

При вивченні останнього питання слід звернути увагу на структуру і розподіл трудових ресурсів за видами зайнятості, сферами виробництва, галузями народного господарства й економічними районами, трудоресурсну ситуацію та її регіональні особливості, аналіз балансу трудових ресурсів, ринок праці, забезпечення ефективної зайнятості.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте народонаселення та його роль у розвитку й територіальній організації народного господарства.
2. Охарактеризуйте основні демографічні показники.

3. Проаналізуйте демографічну ситуацію в Україні.
4. Визначте міграційні процеси і види міграцій. Розкрийте роль маятникових міграцій.
5. Вкажіть розміщення основних національних груп.
6. Охарактеризуйте чисельність, динаміку і щільність населення.
7. Розкажіть про міське та сільське населення.
8. Дайте характеристику міській агломерації.
9. Чому існують обмеження зростання великих міст?
10. Дайте характеристику урбанізації, дезурбанізації та розкрийте проблеми довкілля.
11. У чому пріоритетність розвитку малих і середніх міст?
12. Дайте характеристику трудових ресурсів, їх значення та розміщення.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Сучасна демографічна ситуація в Україні.
2. Світові міграційні потоки.
3. Історія розвитку системи розселення.
4. Трудові ресурси й трудоворесурсний потенціал України.
5. Національності світу

Тести

1. *До основних демографічних показників належать:*
 - а) чисельність населення, щільність населення, динаміка трудових ресурсів;
 - б) рівень доходів населення, продуктивність праці робітників, розмір валового внутрішнього продукту країни;
 - в) форми розселення, міграції, купівельна спроможність населення.
2. *Динаміка природного приросту населення безпосередньо залежить від:*
 - а) середнього віку мешканців певного регіону;
 - б) рівнів народжуваності і смертності;
 - в) кількості населення в країні.
3. *Серед видів міграції розрізняють:*
 - а) міські та сільські;
 - б) імпорт, експорт, реімпорт, реекспорт;
 - в) зовнішні і внутрішні, постійні й маятникові.
4. *Серед низки причин, що вимушують населення мігрувати, можна виділити такі групи:*
 - а) соціальні, техніко-економічні, системні;
 - б) економічні, екологічні, політичні, соціальні;
 - в) регіональні, обласні, державні.
5. *Назвіть два основних типи розселення:*

- а) постійне та тимчасове;
- б) агломерація і урбанізація;
- в) міське і сільське.

6. *На які категорії розділяють міські поселення за кількістю жителів:*

- а) малі, середні, великі, дуже великі, міста-мільйонери;
- б) дуже малі, малі, середні, невеликі, міста-мільйонери;
- в) індустріальні, агропромислові, змішаного типу, сільськогосподарські, несільськогосподарські.

7. *Міста-мільйонери в Україні:*

- а) Київ, Харків, Львів, Запоріжжя, Дніпропетровськ;
- б) Київ, Харків, Дніпропетровськ, Донецьк, Одеса;
- в) Київ, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Херсон, Черкаси.

8. *За кількістю жителів села поділяють на:*

- а) малі (до 500 осіб), середні (500-1000 осіб), великі (понад 1000 осіб);
- б) малі (до 100 осіб), середні (100-500 осіб), великі (понад 500 осіб);
- в) малі (до 500 осіб), середні (500-1000 осіб), великі (понад 1000-2000 осіб), дуже великі (2000-50000 осіб).

9. *Скільки національностей проживає в Україні відповідно до даних перепису населення 2001 р.:*

- а) 100;
- б) 50;
- в) 130.

10. *Сучасну демографічну ситуацію в Україні характеризують такі проблеми:*

- а) висока смертність, низька народжуваність, старіння нації;
- б) низька смертність, висока народжуваність, нелегальна міграція;
- в) висока смертність, висока народжуваність, розширене відтворення населення.

11. *Назвіть країну, яка лише завдяки високому рівню розвитку інфраструктури забезпечує високий рівень життя свого населення:*

- а) Швейцарія;
- б) Румунія;
- в) Нідерланди.

12. *До категорії селищ міського типу в Україні відносять населення з кількістю жителів понад.:*

- а) 1,5 тис. чол.;
- б) 2 тис. чол.;
- в) 2,5 тис. чол.

13. *До категорії міст в Україні відносять поселення з чисельністю жителів понад:*

- а) 10 тис. чол.;

б) 15 тис. чол.;

в) 20 тис. чол.

14. Які із перелічених показників відносяться до демографічних:

а) статеві і вікова структура населення;

б) рівень життя населення;

в) удосконалення технологій в сфері охорони здоров'я.

15. Яка із ознак характеризує простий тип відтворення населення:

а) смертність вище, ніж народжуваність;

б) у ході зміни поколінь чисельність населення не змінюється;

в) чисельність наступного покоління більша від попереднього.

Бібліографічний список до семінарського заняття [3, 4, 5, 30, 51, 66]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема 4: Проблеми формування і функціонування ринку праці

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- ринок праці як механізм, що об'єднує агентів “купівлі” - “продажу” робочої сили;
- суб'єкти і об'єкти на ринку праці;
- форми зайнятості;
- проблеми зайнятості в Україні;
- види та рівні безробіття;
- регулювання ринку праці.

План заняття

1. Ринок праці й механізм його формування.
2. Структура й особливості ринку робочої сили України та проблеми зайнятості.
3. Проблеми безробіття і шляхи її вирішення.
4. Активна і пасивна політика держави на ринку праці.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

При вивченні теми в першу чергу слід чітко визначити, що саме є об'єктом купівлі продажу на ринку праці, які суб'єкти виступають агентами попиту і пропозиції на робочу силу.

Необхідно звернути увагу на заробітну плату, як важливий соціально-економічний фактор в суспільстві; розглянути умови оплати праці на підприємствах.

Далі потрібно охарактеризувати сучасний стан й особливості ринку робочої сили в Україні. При цьому слід приділити увагу питанням проблематики забезпечення зайнятості в різних галузях народного господарства; причинам та наслідкам безробіття. Проаналізувати світовий досвід шляхів зниження рівня безробіття в країні.

Щодо останнього питання, слід обумовити необхідність державного регулювання ринку робочої сили. Необхідно розглянути механізм активної і пасивної політики держави на ринку праці. Визначити функції та оцінити ефективність діяльності державної служби зайнятості.

Питання для обговорення

1. Розкрийте сутність поняття “трудові ресурси” “трудовий потенціал”. Дайте оцінку кількісному та якісному складу трудових ресурсів України.
2. Охарактеризуйте стан ринку праці в Україні. Поясніть поняття “попит” та “пропозиція” робочої сили.
3. Поясніть поняття “заробітна плата”. Визначте види та форми оплати праці.
4. Проаналізуйте галузеві та регіональні проблеми використання трудових ресурсів.
5. Розкрийте зміст поняття “зайнятість населення”. Перелічіть форми зайнятості.
6. Дайте стислу характеристику видів та рівнів безробіття; визначте їх причини і наслідки.
7. Визначте структуру і розподіл трудових ресурсів за видами зайнятості, сферами виробництва, галузями народного господарства й економічними районами.
8. Охарактеризуйте трудоресурсну ситуацію та її регіональні особливості.
9. Проаналізуйте баланс трудових ресурсів України.
10. Дайте характеристику ринку праці, забезпечення ефективної зайнятості.
11. Масове безробіття як наслідок кризових явищ в економіці України.
12. Державна політика в сфері зайнятості.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Ринок праці в країнах СНД: загальне й особливе.

2. Форми оплати праці.
3. Вирішення проблем зайнятості: світовий досвід.

Тести

1. *Ринок праці - це:*
 - а) сукупність трудових ресурсів країни;
 - б) механізм, що зводить воєдино агентів попиту і пропозиції на робочу силу;
 - в) ринок, на якому продаються авторські свідоцтва, патенти, ліцензії.
2. *Суб'єктами на ринку праці виступають:*
 - а) кадрові агентства, підприємці, пенсіонери;
 - б) робітники різної кваліфікації, управлінці;
 - в) держава, роботодавці, найомні працівники.
3. *Об'єктом купівлі-продажу на ринку праці виступає:*
 - а) трудовий потенціал;
 - б) спроможність до праці;
 - в) відпрацьований час.
4. *До форм зайнятості належать:*
 - а) само зайняті, зайняті у матеріальному виробництві на великих підприємствах, зайняті в торгівлі, зайняті в будівництві;
 - б) робітники, спеціалісти, службовці, керівники;
 - в) зайняті в тіньовій економіці, зайняті в малих підприємствах, безробітні, безпритульні.
5. *На які рівні поділяють безробіття:*
 - а) природний, штучний, економічний;
 - б) значний, незначний, середній;
 - в) природний, допустимий, масовий.
6. *Які існують види безробіття:*
 - а) фрикційне, структурне, циклічне, сховане;
 - б) маятникове, постійне, тимчасове;
 - в) економічне, соціальне, політичне.
7. *Японська модель організованого внутрішнього ринку праці передбачає:*
 - а) життєвий найом;
 - б) активну політику держави у сфері зайнятості;
 - в) вірні відповіді "а" і "б".
8. *Чим характеризується сучасний стан ринку праці в Україні:*
 - а) безробіття;
 - б) рівновага між робочою силою і робочими місцями;
 - в) дефіцит трудових ресурсів.
9. *За якою формулою визначається рівень зайнятості:*
 - а) $U_z = \frac{C_z}{H}$;
 - б) $U_z = \frac{C_z}{Tr}$;

в) вірні відповіді “а” і “б”.

10. Який вік жінок вважається в Україні працездатним, років:

- а) 18-60;
- б) 16-55;
- в) 16-60.

11. Який вік чоловіків вважається в Україні працездатним, років:

- а) 16-60;
- б) 16-55;
- в) 18-65.

12. Частина населення, зайнята суспільно корисною діяльністю, яка приносить їй прибуток; до складу якої включаються фактично працюючі і безробітні, що шукають роботу:

- а) трудові ресурси;
- б) економічно активне населення;
- в) трудовий потенціал країни.

13. Сукупність працездатного населення в працездатному віці – це:

- а) трудові ресурси;
- б) трудовий потенціал;
- в) економічно активне населення.

14. Державна структура, основна функція якої – сприяння зайнятості населення, - це:

- а) регіональний ринок праці;
- б) кадрове агентство;
- в) районний центр зайнятості.

15. Якою є величина природного безробіття, %:

- а) 4-6;
- б) 7-8;
- в) 9-10.

Бібліографічний список до семінарського заняття
[2, 3, 4, 5, 6, 25, 27, 46, 47]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема 6: Продуктивні сили України та економічних районів

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- сучасний стан продуктивних сил України;
- рівень розвитку продуктивних сил України;
- територіальна організація продуктивних сил України;

- економіка району як ланка єдиного народногосподарського комплексу України;
- місце й спеціалізація економічних районів системі територіального поділу праці;
- комплексний соціально-економічний розвиток територій в умовах ринкових відносин;
- диференціація територій за рівнем та комплексністю розвитку продуктивних сил;
- збільшення внеску кожного регіону в розвиток народного господарства України;
- соціально-економічні й екологічні проблеми районів та шляхи їх вирішення.

План заняття

1. Сучасні варіанти суспільно-економічної макрорегіоналізації України.
2. Соціально-економічний розвиток Центрального регіону.
3. Соціально-економічний розвиток Донецького регіону.
4. Соціально-економічний розвиток Західного регіону.
5. Соціально-економічний розвиток Придніпровського регіону.
6. Соціально-економічний розвиток Причорноморського регіону.
7. Соціально-економічний розвиток Харківського регіону.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Готуючись до семінару з цієї теми, перш за все необхідно визначити сутність економічного району (регіону). Потім розглядати класифікацію районів: за масштабом (мікро-, мезо- і макрорайони); за ступенем однорідності (однорідні та вузлові); за галузями спеціалізації (галузеві, інтегральні).

Далі слід приділити увагу теоретичним засадам розподілу території на регіони (районування), розглядаючи адміністративно-територіальний поділ та загальне економічне районування.

Власно характеристика певних регіонів повинна висвітлювати такі важливі моменти: географічне положення, природні, демографічні, економічні передумови, територіально-галузева структура народногосподарського комплексу, основні проблеми удосконалення територіально-галузевої структури району.

Питання для обговорення

1. Охарактеризуйте місце району в економіці України.
2. Охарактеризуйте економіко-географічне положення району.
3. Найбільш розвинуті галузі промисловості в кожному районі.
4. Основні чинники, що сприяють розвитку важкої індустрії в Придніпровському економічному району.

5. Які основні проблеми для кожного економічного району та до яких наслідків приведе сповільнення їх вирішення.

6. Які додаткові заходи, на ваш погляд, слід здійснити для вирішення цих проблем у кожному економічному районі.

7. Охарактеризуйте природні умови Причорноморського економічного району та Автономної республіки Крим.

8. Доведіть, що важливим чинником, який визначає напрямок розвитку господарства причорноморського економічного району і Автономної Республіки Крим, є приморське положення.

9. Чи доцільно розміщення у Херсоні нафтопереробних підприємств.

10. Проаналізуйте роль кожного економічного району в розвитку галузей економіки й зробіть висновки.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Об'єктивність та суб'єктивність економічного районування.

2. Економічне районування як засіб практичного управління територією держави.

3. Вплив суспільно-економічних відносин на формування економічних районів.

4. Ієрархічні одиниці адміністративно-територіального поділу країн світу.

5. Роль територіальної структури у формування економічних районів.

Тести

1. *Економічне районування – це:*

а) закономірний процес, що проходить у просторі в ході його господарського освоєння;

б) традиційний напрямок економічної географії;

в) розділ радянської економічної географії, який відрізняє її від західної.

2. *Економічні райони класифікують за наступними ознаками:*

а) за спеціалізацією, за масштабами;

б) за чисельністю населення, за ступенем концентрації виробництва;

в) за масштабами, за роллю в суспільному поділі праці, за обсягом валової продукції районів.

3. *Від чого не залежить процес економічного районування:*

а) від державного устрою;

б) від розміру території;

в) від ринкового оточення країни.

4. *За своїм масштабом, розміром території, місцем у територіальному поділі праці економічні райони підрозділяють на:*

- а) мікрорайони, мезорайони, макрорайони;
- б) галузеві та інтегральні райони;
- в) центральні та периферійні.

5. *Економічні райони, що характеризуються зосередженням на певній території підприємств окремих галузей (паливної, металургійної тощо) – це:*

- а) інтегральні;
- б) галузеві;
- в) гомогенні.

6. *В чому полягає об'єктивність існування сільськогосподарського району:*

- а) в тому, що головна його ознака – спеціалізація, а вона весь час змінюється;
- б) в тому, що він має постійний характер кордонів;
- в) в тому, що при виділенні сільськогосподарських районів крім спеціалізації враховують тип використання земель, організацію сільськогосподарської території та конфігурацію сировинних зон підприємств, що переробляють продукцію сільського господарства.

7. *Значення якого підходу у дослідженні розміщення продуктивних сил зростає у зв'язку з реформуванням управління економічною і соціальною сферами в регіонах:*

- а) регіональний;
- б) міжгалузевий;
- в) історичний.

8. *Адміністративно-територіальний устрій України передбачає розподіл країни на:*

- а) 21 республіку, 6 країн, 49 областей;
- б) 21 автономний округ, 2 міста федерального підпорядкування;
- в) 24 області і 1 Автономна республіка.

9. *На які макроекономічні зони розділяють територію України:*

- а) Західна економічна зона; Східна економічна зона; Південна економічна зона;
- б) Східна економічна зона; Західна економічна зона; Південна економічна зона; зона спільного підприємництва;
- в) вільна економічна зона.

10. *Які області входять до складу Харківського економічного району:*

- а) Київська, Харківська, Донецька, Кіровоградська;
- б) Харківська, Полтавська, Сумська;
- в) Запорізька, Дніпропетровська, Полтавська, Сумська.

11. *Які області входять до складу Донецького економічного району:*

- а) Донецька, Луганська;
- б) Дніпропетровська, Донецька, Запорізька;

в) Полтавська, Луганська, Кіровоградська.

12. Які області входять до складу Придніпровського економічного району:

а) Донецька, Кіровоградська, Дніпропетровська, Херсонська;

б) Київська, Кіровоградська, Запорізька;

в) Дніпропетровська, Запорізька.

13. Які області входять до складу Центрального економічного району:

а) Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська, Кіровоградська;

б) Дніпропетровська, Черкаська, Кіровоградська, Хмельницька;

в) Вінницька, Чернівецька, Чернігівська, Житомирська.

14. Які області входять до складу Причорноморського економічного району:

а) Одеська, Миколаївська, Херсонська області та Автономна Республіка Крим;

б) Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька;

в) Миколаївська, Херсонська, Запорізька області та Автономна Республіка Крим.

15. Які області входять до складу Західноукраїнського економічного району:

а) Київська, Чернігівська, Житомирська, Черкаська

б) Рівненська, Волинська, Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Вінницька, Хмельницька, Закарпатська, Чернівецька.

в) Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Одеська, Миколаївська.

Бібліографічний список до семінарського заняття [3, 5, 6, 47]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5

Тема 7: Теоретичні основи державної регіональної економічної політики

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- визначення державної регіональної політики;
- основні напрямки державної регіональної економічної політики;
- суб'єкти регіональної економічної політики;
- мета державної регіональної економічної політики;

- задачі державної регіональної економічної політики.

План заняття

1. Державна регіональна економічна політика як сфера управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни.
2. Мета, завдання і напрямки регіональної економічної політики.
3. Основні принципи державної регіональної економічної політики України.
4. Засоби регулювання територіальної організації суспільства.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Вивчення теми слід починати з засвоєння поняття “регіон”, “економічна політика”, а далі вже, за допомогою чого і як впроваджується регіональна економічна політика. Далі слід приділити увагу вивченню і засвоєнню методів та втіленню найважливіших завдань регіональної економічної політики, суттєву різницю територіальної і регіональної цілісності. Для цього бажано ознайомитись з тими літературними джерелами, що рекомендуються, вони допоможуть ширше і краще усвідомити наукові основи державної регіональної економічної політики.

Питання для обговорення

1. Розкрийте сутність державної регіональної економічної політики як сфери управління економічним, соціальним і політичним розвитком країни.
 - 1.1. В просторому аспекті;
 - 1.2. В регіональному аспекті.
2. Визначте напрямки, що характеризують регіональну економічну політику.
3. Розкрийте зміст наукового обґрунтування державної регіональної економічної політики.
4. Перелічіть і дайте стислу характеристику основних принципів державної регіональної економічної політики України.
5. Охарактеризуйте засоби регулювання територіальної організації суспільства.
6. Що таке регіональна економічна політика?
7. Основні інструменти і механізми регіональної економічної політики.
8. Охарактеризуйте мету й завдання державної регіональної економічної політики.
9. Охарактеризуйте принципи територіальної та регіональної цілісності.
10. Найважливіші завдання державної регіональної економічної політики.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Становлення державного регулювання регіонального розвитку в перехідному періоді.
2. Пріоритети державної регіональної політики України.
3. Проблемні регіони та програми регіонального розвитку.
4. Наднаціональна регіональна політика Європейського Союзу.

Тести

1. *Що вивчає регіональна економіка:*
 - а) об'єктивні передумови економічного розвитку регіонів; виробничу структуру; соціальну сферу і умови життя; систему розселення і розміщення господарства; механізм функціонування й управління економікою;
 - б) соціальну сферу і умови життя; систему розселення і розміщення господарства;
 - в) вірні відповіді „а”, „б”.
2. *Метою регіональної політики в Україні є:*
 - а) піднесення життєвого рівня громадян через відродження національного багатства та економіки;
 - б) удосконалення міжнародних зв'язків та розширення масштабів співробітництва з розвиненими країнами;
 - в) вірні відповіді “а” і “б”.
3. *Головними складовими частинами предмету регіональної економіки є:*
 - а) система світогосподарських зв'язків; національні особливості суспільства політичного життя;
 - б) система світогосподарських зв'язків; економічні зв'язки між регіонами; регіональні системи;
 - в) вірні відповіді “а” і “б”.
4. *Регіональна політика держави - це:*
 - а) сфера діяльності з управління економічним, соціальним і політичним розвитком в країні у просторовому регіональному аспекті;
 - б) сфера діяльності з налагодження економічним, політичним і культурних зв'язків між Україною та країнами Європейського співтовариства;
 - в) вірні відповіді “а” і “б”.
5. *Цілі регіональної політики економічної політики висловлюють компроміс між:*
 - а) безмежними потребами і обмеженими ресурсами;
 - б) економічною ефективністю і соціальною справедливістю;
 - в) державними та регіональними рівнями влади.
6. *Головним об'єктом регіональної економічної політики є:*
 - а) регіональні (просторові) нерівності;

- б) галузі спеціалізації певних регіонів;
 - в) система міжнародного поділу праці.
7. *До основних причини регіональних нерівностей відносять:*
- а) різкі відмінності природно-кліматичних умов життя і підприємництва в окремих регіонах країни; демографічні відмінності;
 - б) різкі відмінності природно-кліматичних умов життя і підприємництва в окремих регіонах країни; демографічні відмінності; „продуктивність” регіонів; стадія технологічного розвитку;
 - в) вірні відповіді “а” і “б”.
8. *Суб’єктами державної регіональної політики виступають:*
- а) законодавчі і виконавчі влади центру і регіонів; органи місцевого самоврядування; різного роду міжрегіональні асоціації;
 - б) законодавча, виконавча і судова вітки влади; співвідношення між державою та районами, а також районами між собою;
 - в) вірні відповіді “а” і “б”.
9. *Державне втручання в регіональний розвиток регламентується конституцією і багатьма спеціальними законами, які визначають:*
- а) перелік та суму надходжень від окремих областей до держбюджету;
 - б) розмежування повноважень між центральною і державною владою й органами місцевого самоврядування, механізми регіонального стимулювання;
 - в) умови зовнішньоекономічних торгівельних контрактів.
10. *Методи регулювання в регіональній політиці об’єднують в групи:*
- а) планування й прогнозування;
 - б) бюджетно-податкова система;
 - в) використання різних регулюючих інструментів.
11. *Поняття „бюджетний федералізм” характеризує основний принцип функціонування бюджетної системи:*
- а) сплacenня автономності бюджетів окремих рівнів і між бюджетних відносин;
 - б) розмежування функцій центрального та регіонального рівнів влади;
 - в) інший варіант відповіді.
12. *За ступенем універсальності й широті впливу інструменти регіонального регулювання поділяють на дві групи:*
- а) загальноекономічні регулятори і регулятори адресного впливу;
 - б) централізовані і децентралізовані;
 - в) державні й обласні.
13. *Який з цих заходів є основним інструментом регіональної політики:*

- а) наближення робітників до робочих місць;
- б) наближення робочих місць до робітників;
- в) вірні відповіді “а” і “б”.

14. Райони, які в минулому одержали достатній економічний розвиток, а потім, в силу ряду причин, втратили стимул економічного розвитку і прийшли в занепад – це:

- а) зони вільної торгівлі;
- б) депресивні райони;
- в) мезорайони.

15. У чому суть принципу обмеженого централізму:

- а) ефективний розвиток кооперування виробництва;
- б) врахування міжнародного територіального поділу праці;
- в) технологічне оновлення виробництва.

Бібліографічний список до семінарського заняття [3, 4, 5, 6, 10, 18, 20, 26, 28, 33, 35, 40, 42]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6

Тема 8. Зовнішньоекономічні зв'язки та співробітництво України з країнами СНД

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- міжнародний поділ праці;
- основні форми зовнішньоекономічних зв'язків;
- зовнішньоекономічний баланс України;
- проблеми іноземного інвестування.

План заняття

1. Становлення зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Місце України у світовому територіальному поділі праці.
3. Зовнішня торгівля: структура, тенденції розвитку
4. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки.
5. Проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Готуючись до семінарського заняття з теми «Зовнішньоекономічні зв'язки та співробітництво України з країнами СНД» необхідно розпочати з характеристики зовнішньоекономічної діяльності України в ринкових умовах та геоекономічних пріоритетів регіонального розвитку України.

Велике значення має міжнародний поділ праці та місце України у світовому територіальному поділі праці. Існують об'єктивні передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків, що впливають з необхідності поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України. Зовнішньоекономічні зв'язки є одним з найважливіших засобів економії суспільної праці.

Необхідно розглянути основні форми зовнішньоекономічних зв'язків; структуру та тенденції розвитку зовнішньої торгівлі: (в цілому та по окремих групах країн). Слід звернути увагу на зовнішньоекономічний баланс України, територіальну і товарну структуру експорту й імпорту, поліпшення структури торгівлі. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки. Транзитний потенціал України і його використання.

Важливим є встановлення прямих зв'язків підприємств України з промисловими й комерційними фірмами зарубіжних країн, створення спільних підприємств і міжнародних об'єднань за участю українських та іноземних організацій, фірм, управлінь. Виокремити проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

Питання для обговорення

1. Що означає міжнародний поділ праці?
2. Яке місце України у світовому територіальному поділі праці?
3. Охарактеризуйте об'єктивні передумови розширення зовнішньоекономічних зв'язків, що впливають з необхідності поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України.
4. Назвіть основні форми зовнішньоекономічних зв'язків.
5. Що таке зовнішньоекономічний баланс України?
6. Охарактеризуйте територіальну і товарну структуру експорту й імпорту.
7. Транзитний потенціал України і його використання.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Становлення зовнішньоекономічної діяльності України.
2. Місце України у світовому територіальному поділі праці.
3. Зовнішня торгівля: структура, тенденції розвитку

4. Експортний потенціал та рівні реалізації конкурентних переваг української економіки.
5. Проблеми іноземного інвестування і створення вільних економічних зон в Україні.

**Бібліографічний список до семінарського заняття
[1,2,3,5,7,18,19,20,23]**

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7

Тема 10: Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- соціально-економічні системи;
- типи та основні характеристики економічних систем;
- властивості соціально-економічних систем;
- регіон як соціально-економічну систему;
- основні напрямки комплексного економічного і соціального розвитку регіонів;
- задачі державної регіональної економічної політики.

План заняття

1. Аналіз, поняття і сутність соціально-економічної системи.
2. Властивості соціально-економічних систем.
3. Регіон як соціально-економічна система.
4. Основні напрямки комплексного економічного і соціального розвитку регіонів.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

Вивчення теми слід починати з засвоєння поняття “соціально-економічна система”, “економічні відносини”, “механізм господарювання. Далі слід приділити увагу вивченню і засвоєнню властивостей соціально-економічних систем. Необхідним є ознайомлення з особливостями моделі розвитку економіки України в період трансформації. Потрібним є вивчення сутності регіону як соціально-економічної системи та визначення основних напрямків комплексного економічного і соціального розвитку регіонів.

Питання для обговорення

1. Розкрийте сутність та основні характеристики соціально-економічної системи.

2. Визначте типи та основні характерні риси економічних систем.
3. Охарактеризуйте властивості соціально-економічних систем.
4. Охарактеризуйте модель сталого економічного розвитку.
5. Охарактеризуйте моделі розвитку економіки України в період трансформації.
6. Розкрийте сутність регіону як соціально-економічної системи.
7. Визначте основні напрямки комплексного економічного і соціального розвитку регіонів.
8. Що таке соціально-економічна система?
9. Основні характеристики ринкової економіки.
10. Охарактеризуйте властивості соціально-економічних систем.
11. Розкрийте особливості моделі розвитку економіки України.
12. Назвіть основні напрямки комплексного економічного розвитку регіонів.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Територіальна диференціація розміщення продуктивних сил.
2. Основні проблеми і напрями соціально-економічного розвитку регіонів.

Тести

1. *Соціально-економічна система - це:*
 - а) сукупність ресурсів і економічних суб'єктів, що утворюють єдине ціле взаємозалежних і взаємодіючих між собою у сфері виробництва, розподілу, обміну і споживання товарів і послуг;
 - б) сукупність економічних суб'єктів, що утворюють єдине ціле взаємозалежних і взаємодіючих між собою у сфері виробництва;
 - в) сукупність суб'єктів, що утворюють єдине ціле.
2. *Продуктивні сили - це:*
 - а) система економічних чинників, які в процесі суспільного поділу праці забезпечують перетворення навколишнього середовища;
 - б) система економічних чинників, які створюють блага для задоволення потреб людини і суспільства, визначають рівень продуктивності суспільної праці;
 - в) вірні відповіді "а" і "б".
3. *Економічні відносини - це:*
 - а) сукупність соціально-економічних та організаційно-виробничих зв'язків між господарюючими суб'єктами в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних благ, послуг і доходів;
 - б) сукупність соціально-економічних та організаційно-виробничих зв'язків;
 - в) сукупність соціально-економічних зв'язків.

4. *Теоретичні аспекти аналізу закономірностей розвитку соціально економічних систем було закладено в епоху:*

- а) класичної політичної економії;
- б) становлення неокласичної традиції в економічній теорії;

5. *Проблеми аналізу розвитку соціально-економічних систем було докладно викладено у працях таких вчених, як:*

- а) І.Тюнєна, К. Маркса;
- б) В. С. Немчинова, В. К. Дмитрієва;
- в) Дж М. Кейнса, Й. Шумпетера, Дж. фон Неймана;
- г) вірні а), б), г).

6. *Цілісність означає:*

а) взаємозалежність компонентів соціально економічної системи та свідчить, що зміна будь-якого з них впливає на її інші компоненти і приводить до зміни системи в цілому;

б) що соціально-економічна система в цілому має властивості, які відсутні у елементів (наприклад, поділ праці можливий лише при наявності де якої кількості виробників), а також те, що окремі елементи можуть мати властивості, яких не має система в цілому;

в) можливості розвитку транспортних і комунікаційних мереж соціально-економічної системи.

7. *Інтенсивність характеризує:*

а) швидкість економічних зв'язків, які відбуваються в соціально-економічній системі;

б) швидкість економічних зв'язків, які відбуваються в виробничій системі;

в) вірні відповіді "а" і "б".

Бібліографічний список до семінарського заняття [3, 4, 5, 6, 10, 18, 20, 26, 28, 33, 35, 40]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8

Тема 12: Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові культури.

Мета заняття: поглибити, узагальнити та систематизувати знання студентів про:

- міжнародний поділ праці;
- місце України в світовому територіальному поділі праці;
- необхідність поглиблення міжнародного поділу праці, інтересів зміцнення незалежності України;

- зовнішньоекономічні зв'язки як найважливіший засіб економії суспільної праці;
- зовнішня торгівля: структура, тенденції розвитку;
- територіальна і товарна структура експорту і імпорту;
- встановлення прямих зв'язків підприємств України з підприємствами і фірмами зарубіжних країн;
- створення спільних підприємств, об'єднань;
- іноземне інвестування: проблеми, перспективи;
- створення вільних економічних зон.

План заняття

1. Поняття міжнародної економічної інтеграції.
2. Сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України.
3. Правова база процесу інтеграції України до ЄС.
4. Проблем та перспективи інтеграції України до ЄС.

Методичні вказівки до семінарського заняття

Готуючись до семінарського заняття з теми “Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові культури” слід перш за все зосередити увагу на територіальному поділу праці в двох формах: міжрайонному і міжнародному поділі праці, як в межах країни так і в між країнами, та вплив на розвиток міжнародного поділу праці географічних факторів, нерівномірності поділу природних ресурсів на земній кулі, рослинного і тваринного світу, відмінності в кліматі та умовах розвитку сільського господарства.

Визначити сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України. Загалом Україні вдавалося підтримувати стабільні відносини з сусідніми країнами. Але треба зазначити, що в результаті зриву державних, політичних та господарських зв'язків між колишніми союзними республіками, які раніше існували, послабло співробітництво українських вузів і наукових закладів з провідними науковими центрами цих країн; значно скоротилася кількість замовлень державного значення на продукцію українського машинобудівного комплексу.

У сучасних умовах міжнародне співробітництво України відбувається в таких основних формах: науково-технічне, міжнародна торгівля (зовнішня); надання кредитів і позик, у тому числі і безвідплатних; створення спільних підприємств; спеціалізація і кооперування виробництва; торгівля технологіями або спеціалізація на виробництві комплектуючого обладнання; іноземні інвестиції; міжнародний туризм. Проаналізувати проблеми та перспективи інтеграції України до ЄС.

Питання для обговорення

1. Розширення зовнішньоекономічних зв'язків: необхідність, проблеми, перспективи.
2. Основні форми зовнішньоекономічних зв'язків.
3. Структура зовнішньої торгівлі, тенденції розвитку.
4. Зовнішньоекономічний баланс України.
5. Необхідність та шляхи поліпшення структури торгівлі.
6. Визначте поняття міжнародного поділу праці.
7. Визначте переваги і недоліки інтеграційних процесів.
8. Зробіть каласифікацію міжнародних економічних спілок.
9. Охарактеризуйте сучасний стан зовнішньоекономічних зв'язків України.
10. Визначте, в чому полягають об'єктивні передумови необхідності економічного співробітництва України з ЄС.
11. Визначте можливі шляхи удосконалення зв'язків та співробітництва в умовах ринкових відносин.
12. Розкрийте значення економічного співробітництва з країнами зарубіжжя.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Основні форми зовнішньоекономічних зв'язків.
2. Вплив фактора кон'юнктури світового ринку на розвиток і розміщення продуктивних сил України.
3. Взаємозалежність валютно-кредитної системи й розвитку продуктивних сил України.
4. Національні експортно-імпортні пріоритети.
5. Економічна інтеграція України в систему міжнародного поділу праці.

Тести

1. До основних форм зовнішньоекономічної діяльності відносять:
 - а) туризм, науково-технічне співробітництво, торгівля, спільне підприємництво, кредитування;
 - б) приватна колективна, державна, комунальна;
 - в) торгівля, промисловість, сільське господарство, транспорт, зв'язок.
2. Показниками міжнародного товарообігу є:
 - а) імміграція, еміграція;
 - б) імпорт та експорт;
 - в) вага нетто й бруто.
3. Яка з країн світу лідирує у торговому обігу:
 - а) Австралія;

- б) Росія;
 - в) США.
4. *Яка з перелічених організацій курирує міжнародну торгівлю:*
- а) ООН;
 - б) ЮНЕСКО;
 - в) ВТО.
5. *Назвіть країни, які є найбільшими інвесторами у світі:*
- а) Японія, США, країни Західної Європи;
 - б) США, ФРН, Канада, Росія;
 - в) Франція, Велика Британія, Німеччина, Італія, Іспанія.
6. *Торгівля інженерно-консультаційними послугами має назву:*
- а) факторинг;
 - б) інжиніринг;
 - в) франчайзинг.
7. *До основних видів зон спільного підприємництва належать:*
- а) “вільні міста” зони страхових і банківських послуг, зони вільної торгівлі;
 - б) безмитні багато профільні зони, експортні промислові зони, промислові зони, зони страхових та банківських послуг;
 - в) обидві відповіді вірні.
8. *Платіжний баланс країни - це:*
- а) співвідношення суми платежів, здійснених країною за кордоном, та суми надходжень у країну з-за кордону за певний період;
 - б) співвідношення суми зовнішнього боргу до суми доходних статей держбюджету;
 - в) обидві відповіді вірні.
9. *Система заходів уряду, спрямована на зміцнення позицій країни у світовій економіці, у міжнародних економічних стосунках має назву:*
- а) регіональне управління;
 - б) зовнішньоекономічна політика;
 - в) економічна політика.
10. *Інструментами зовнішньоекономічної політики є:*
- а) врегулювання політичних стосунків із зарубіжними країнами;
 - б) підтримка національної валюти та валютне регулювання;
 - в) митна політика.
11. *Економіка країни, яка не бере участі у міжнародній торгівлі – це:*
- а) закрыта економіка;
 - б) відкрита економіка;
 - в) економікс.
- 12.3 *якою республікою колишнього СРСР Україна має найбільший товарообіг:*

- а) Казахстан;
- б) Білорусь;
- в) Росія.

13. *Структуру експорту України вважають:*

- а) ефективною;
- б) неефективною;
- в) незмінною.

14. *В загальному обсязі вантажів, які щороку вивозяться з України до країн СНД, найбільшу частку мають:*

- а) фрукти, консерви, цукор;
- б) коксоване вугілля і чорні метали;
- в) автомобілі, трактори.

15. *Україна має торговельне сальдо:*

- а) негативне;
- б) позитивне;
- в) обидві відповіді вірні.

Бібліографічний список до семінарського заняття [3, 4, 5, 6, 10, 18, 20, 26, 28, 33, 35, 40, 42]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема 13: Фактори сталого розвитку продуктивних сил

Мета заняття: поглибити, та систематизувати теоретичні знання студентів з питань сутності та характеристик факторів сталого розвитку продуктивних сил..

План заняття

1. Сутність та характеристика факторів сталого розвитку продуктивних сил.
2. Перспективи забезпечення сталого розвитку продуктивних сил України в сучасних умовах соціально-економічних перетворень.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

В процесі вивчення першого питання необхідно звернути увагу на поняття “сталий розвиток”. Формування системи сталого розвитку передбачає забезпечення пріоритетного розвитку людини в інтересах людини й власними силами людини в гармонізації з навколишнім середовищем. досягнення цієї мети уможливорюються створенням

сприятливого, з позицій сталого людського розвитку, середовища — економічного, соціально-політичного, екологічного і духовного — при забезпеченні стабільного соціально-політичного устрою та соціально-економічних перетворень.

Стратегічні цілі сталого розвитку сформовано зі врахуванням впливів як зовнішніх факторів та тенденцій, так і специфічних внутрішніх. При розгляді другого і третього питань рекомендується засвоїти вітчизняні та зарубіжні теорії розміщення продуктивних сил і регіональної економіки.

Необхідно охарактеризувати перспективи переходу до сталого розвитку.

Питання для обговорення

1. Сутність поняття „сталий розвиток”.
2. Скласти концептуальну схему дослідження сталого розвитку продуктивних сил України.
3. Виділити три основних блоки факторів сталого розвитку продуктивних сил.
4. Охарактеризувати перспективи переходу до сталого розвитку.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Фактори сталого розвитку продуктивних сил України.
2. Концепція сталого розвитку продуктивних сил України.
3. Еколого орієнтований сталий розвиток України.

Тести

1. Сталий розвиток- це:

а) задоволення основних потреб існуючих і майбутніх поколінь при збереженні традиційного природно-ресурсного потенціалу біосфери. При цьому увага акцентується переважно на його екологічній складовій, що пов'язується з оптимізацією діяльності стосовно біосфери;

б) це процес, що позначає новий тип функціонування цивілізації;

в) це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення гарантованого задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умови збереження й поетального відтворення цілісності навколишнього природного середовища, створення можлмвостей для рівноваги між його потенціалом і вимогами людей всіх поколінь.

2. *Концептуальна схема дослідження сталого розвитку продуктивних сил може бути представлена послідовністю з:*

- а) 3 кроків;
- б) 6 кроків;

- в) 2 кроків.
3. Соціальний розвиток поділяється на такі складові:
- а) соціальна, екологічна, економічна;
 - б) соціальна, екологічна;
 - в) соціальна, економічна.
4. Виходячи з означених складових сталого розвитку можна визначити основні блоки факторів сталого розвитку продуктивних сил:
- а) соціальний, економічний і екологічний блок;
 - б) економічний і екологічний блок;
 - в) соціальний і екологічний блок.
5. Згідно з Концепцією сталого розвитку України перехід України до сталого розвитку відбуватиметься в:
- а) три етапи;
 - б) шість етапів;
 - в) вісім етапів.

Бібліографічний список до семінарського заняття
[1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 34, 45, 48]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Тема 15: Екологічний моніторинг і система екологічної інформації

Мета заняття: поглибити, та систематизувати теоретичні знання студентів з питань екологічного моніторингу, його видів та рівнів.

План заняття

1. Сутність поняття екологічний моніторинг.
2. Стандартний моніторинг довкілля.
3. Кризовий моніторинг довкілля.
4. Науковий моніторинг довкілля.
5. Поняття геохімічного та біологічного моніторингу довкілля.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

В процесі вивчення першого питання необхідно звернути увагу на поняття “моніторингу довкілля”. Екологічний моніторинг —

комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан навколишнього середовища, котра дає оцінку і прогноз його зміни, розробляє обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень.

Охарактеризувати рівні екологічного моніторингу: локального; регіонального або обласного; національного; глобального.

Визначити організаційну структуру державного екологічного моніторингу в Україні. Охарактеризувати систему екологічної інформації та статистики охорони довкілля: „Звіт про охорону атмосферного повітря від забруднення ;— Ф-2тп (повітря), «Звіт про використання та знешкодження токсичних відходів» Ф № 1 — токсичні відходи, «Звіт про екологічні збори та поточні витрати на охорону природи», Звіт про використання води — Ф2тп-(водгосп.).

Питання для обговорення

1. Розкрити сутність поняття екологічного моніторингу довкілля.
2. Охарактеризувати стандартний моніторинг довкілля.
3. Охарактеризувати кризовий моніторинг довкілля.
4. Охарактеризувати науковий моніторинг довкілля.
1. Висвітлити поняття геохімічного та біологічного моніторингу довкілля.
2. Охарактеризувати систему екологічної інформації та статистики охорони довкілля.
3. Визначити організаційну структуру державного екологічного моніторингу в Україні.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Дія системи національного моніторингу довкілля України.
2. Глобальний моніторинг довкілля.
3. Екологічні нормативи та стандарти якості навколишнього середовища.

Тести

1. *Екологічний моніторинг:*
 - а) комплексна система спостережень, збору, обробки, систематизації та аналізу інформації про стан навколишнього середовища, котра дає оцінку і прогнозує його зміни, розробляє обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень;
 - б) комплексна система спостережень;
 - в) комплексна система, що розробляє обґрунтовані рекомендації для прийняття управлінських рішень.
2. *Оперативний (кризовий) моніторинг довкілля — це:*

а) спостереження спеціальних показників за окремими об'єктами, джерелами підвищеного ризику в районах, визначених як зони надзвичайної екологічної ситуації а також у районах аварій із шкідливими екологічними наслідками.;

б) це умови, які забезпечують саме можливість діяльності людини;

в) спостереження у районах аварій із шкідливими екологічними наслідками.

3. *Умови, які забезпечують саме можливість діяльності людини (клімат, рельєф, внутрішнє тепло планети та ін.) – це:*

а) природні ресурси;

б) природні умови;

в) інвестиційний клімат в країні.

4. *Геохімічний моніторинг включає:*

а) дослідження й інвентаризацію джерел забруднення, обсягів та характеру забруднення кожного джерела, вивчення хімічного складу повітря, опадів, ґрунтів, рослин, поверхневих і підземних вод, донних відкладів та ін;

б) дослідження й інвентаризацію джерел забруднення;

в) вивчення хімічного складу повітря.

5. *Екологічний моніторинг здійснюється на:*

а) чотирьох рівнях;

б) двох рівнях;

в) трьох рівнях.

Бібліографічний список до семінарського заняття [1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 13, 34]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Тема 17. Економічна та соціальна ефективність природоохоронної діяльності

Мета: засвоєння, закріплення і систематизація знань з питань економічної та соціальної ефективності природоохоронної діяльності

План заняття

1. Економічна ефективність природоохоронної діяльності.
2. Економічна ефективність природних ресурсів та природних умов.
3. Соціальна ефективність природоохоронної діяльності.
4. Загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

При підготовці до семінарського заняття з даної теми слід звернути увагу на економічну ефективність природоохоронної діяльності, економічну ефективність природних ресурсів та природних умов.

Важливою складовою є соціальна ефективність природоохоронної діяльності. Необхідно проаналізувати роль соціальної ефективності у суспільному виробництві, визначити складові соціальної сфери.

За сучасних умов важлива роль соціальної сфери, провідними є функції соціальної сфери. Також необхідно розглянути загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Питання для обговорення

1. В чому полягає економічна ефективність природоохоронної діяльності?
2. Що визначає економічна ефективність природних ресурсів та природних умов?
3. Якою є соціальна ефективність природоохоронної діяльності?
4. Охарактеризуйте загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.
5. Проаналізуйте роль соціальної ефективності у суспільному виробництві.
6. Визначте складові соціальної сфери.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Економічна ефективність природоохоронної діяльності.
2. Економічна ефективність природних ресурсів та природних умов.
3. Соціальна ефективність природоохоронної діяльності.
4. Загальні визначення соціальної ефективності природоохоронної діяльності.

Бібліографічний список до семінарського заняття [5,13,18,21,29]

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 12

Тема 18: Світовий досвід і міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього природного середовища

Мета заняття: поглибити, та систематизувати теоретичні знання студентів з питань світового досвіду і міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища.

План заняття

1. Основи екологічної політики розвинених зарубіжних країн.
2. Специфіка зарубіжного екологічного законодавства та механізм його чинності.
3. Особливості організаційної структури управління природокористуванням в окремих країнах.
4. Економічні важелі управління природокористуванням.
5. Міжнародне природоохоронне співробітництво.
6. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

Методичні рекомендації до семінарського заняття

В процесі вивчення теми потрібно взяти до уваги, що прискорений розвиток цивілізації призвів до деградації природних екосистем. Нині доводиться констатувати, що земна біосфера й екосистеми різних рівнів мають обмежені можливості щодо забезпечення свого нормального функціонування і відтворення в умовах надмірного впливу людської діяльності. Глобальний характер екологічних проблем (збереження озонового шару, біорозмаїття, клімат, чисте довкілля тощо) потребують розробки та реалізації погодженої міжнародної політики. Потрібно визначити основи екологічної політики розвинених зарубіжних країн.

Опрацьовуючи питання, слід звернути увагу на те, що механізм управління процесом природокористування у більшості країн сформувався у 70-х роках ХХ ст. Він відзначається високим організаційним рівнем, гнучким застосуванням адміністративно-нормативних методів у поєднанні з фінансово-економічним стимулюванням приватного сектору, активним використанням найновіших досягнень науково-технічного прогресу. У більшості країн уряди мобілізували матеріальні, фінансові, науково-технічні ресурси для вирішення завдань охорони довкілля і досягли певних результатів у цьому напрямі.

Потрібно охарактеризувати рівні міжнародної екологічної політики.

Розкрити основні напрями участі України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

Питання для обговорення

1. Основи екологічної політики розвинених зарубіжних країн.

2. Екологічне законодавство та механізм його чинності в США, Європі та Японії.
3. Організаційна структура управління природокористуванням в окремих країнах.
4. Екологічні нормативи і стандарти якості середовища проживання.
5. Економічні важелі управління природокористуванням.
6. Міжнародне природоохоронне співробітництво.
7. Участь України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.

Теми для підготовки доповідей та рефератів

1. Порівняльна характеристика особливостей організаційної структури управління природокористуванням в США та Японії.
2. Порівняльна характеристика особливостей організаційної структури управління природокористуванням в США та Швеції.
3. України у міжнародному співробітництві в галузі охорони довкілля.
4. Економічні важелі управління природокористуванням в країнах СНД.

Тести

1. *За порушення норм і правил природокористування в країнах Європи:*
 - а) накладаються штрафи в адміністративному порядку;
 - б) притягується до кримінальної відповідальності — аж до позбавлення волі.;
 - в) вірні а) і б).
2. *Міжнародна глобальна екополітика — це:*
 - а) розробка і здійснення міжнародних правових, політичних і зовнішньоекономічних акцій з урахуванням екологічних обмежень у соціально-економічному розвитку, запасів природних ресурсів, які є у світі, та їх розподілу між регіонами і країнами;
 - б) здійснення міжнародних правових, політичних і зовнішньоекономічних акцій;
 - в) розробка політичних і зовнішньоекономічних акцій з урахуванням екологічних обмежень у соціально-економічному розвитку, запасів природних ресурсів, які є у світі, та їх розподілу між регіонами і країнами.
3. *У сучасній Європі виділяються такі регіони, що відрізняються екологічною політикою, яку вони проводять:*
 - а) Перший регіон — країни півдня Європи, другий регіон — Північна Європа; третій регіон — країни Північно-Західної; четверта група — країни Східної Європи.;

б) перший регіон — країни півдня Європи, другий регіон — Північна Європа;

в) перший регіон — Північна Європа; другий регіон — країни Північно-Західної.

4. *Міжнародними об'єктами охорони навколишнього природного середовища є:*

а) повітряний басейн, космос, Світовий океан, Антарктида, річки, природні ресурси, що діляться.

б) повітряний басейн, космос;

в) Світовий океан, Антарктида, річки.

5. *У світовому механізмі охорони навколишнього природного середовища координаційна роль належить міжнародному праву. Причини цього такі::*

а) загальна екологічна небезпека;

б) загроза масштабної транскордонної шкоди національним системам навколишнього природного середовища;

в) необхідність розробки та прийняття універсальних імперативних норм поведінки держав.;

г) вірні відповіді “а” і “б” і “в”.

Бібліографічний список до семінарського заняття

[1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 13]

4. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Модуль 1

Змістовий модуль 1. Регіональна економіка

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема 5: Господарський комплекс України

Мета заняття: отримання практичних навичок аналізу господарського комплексу України.

План заняття

1. Теоретичні засади формування господарського комплексу України.
2. Галузева структура господарства.
3. Промисловість як головна ланка господарського комплексу України.
4. Згідно з даними Держкомстату проведення аналізу галузевої структури господарства України.

Методичні рекомендації до практичного заняття

Практичне заняття з даної теми потрібно розпочати з повторення теоретичних засад формування господарського комплексу України. Студенти повинні засвоїти питання галузевої структури національного господарства. На основі даних Держкомстату потрібно проаналізувати галузеву структуру по рокам. Зробити відповідні висновки.

На прикінці заняття потрібно зробити ґрунтовний висновок про галузеву структуру економіки України, тенденції та проблеми розвитку.

Завдання 1

На основі даних Державного комітету статистики України про обсяги реалізації продукції за 2010-2011 рр. проаналізувати галузеву структуру промисловості. Для цього необхідно визначити :

1. Питому вагу галузей промисловості в загальному обсязі промисловості.
2. Темп зростання і темп приросту.
3. Абсолютне відхилення за аналізований період.
- 4.

Таблиця 4.1

**Вихідні дані для аналізу галузевої структури промисловості
України**

Галузь промисловості	Обсяг реалізованої продукції, млн.грн.	
	2010 рік	2011 рік
Промисловість	779126,8	668956
Добувна та переробна промисловість	665907,2	541877,6
Добувна промисловість	76985,3	62208,6
Добування паливно-енергетичних корисних копалин	35209	32382
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	41776,3	29826,6
Переробна промисловість	588921,9	479669
з неї		
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	110441,5	124779
Легка промисловість	6429,9	5756,4
Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	4492,6	4177,9
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	1937,3	1578,5
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	5209,6	4937,2
Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	14222,1	15702,1
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	64778,5	52957,8
Хімічна та нафтохімічна промисловість	49613	42816,8
хімічне виробництво	37670	30813,6
виробництво гумових та пластмасових виробів	11943	12003,2
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	31199,3	21510,9
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	189033,9	130366,3
Машинобудування	109273,7	74240,7
виробництво машин та устаткування	31184,1	28528,4
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	20323,8	20242,8
виробництво транспортних засобів та устаткування	57765,8	25469,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	113219,6	127078,4

Питома вага (ПВа), або частка показника a_i в показнику A_i визначається за формулою:

$$ПВа = \frac{a_i}{A_i} \times 100, \quad (4.1);$$

Темп зростання (ТЗ) и темп приросту (ТП) визначаються за формулою:

$$ТЗ = \frac{П_i}{П_i - 1} \times 100, \quad (4.2);$$

$$ТП = \frac{П_i - П_{i-1}}{П_i - 1} \times 100, \quad (4.3);$$

де $П_i$ та $П_{i-1}$ – величини показників, які аналізуються, відповідно за даний та попередній роки.

Абсолютне відхилення (АВ) розраховується за формулою:

$$АВ = П_i - П_{i-1}, \quad (4.4).$$

Контрольні запитання

1. Дайте визначення господарського комплексу України.
2. Розкрийте сутність галузевої структури господарства України.
3. Визначте базові галузі промисловості.
4. Визначте обслуговуючі галузі промисловості.
5. Дати визначення поняттю інфраструктура.
6. Розкрити сутність промисловості як головної ланки господарського комплексу України.

Бібліографічний список до практичного заняття [1,2,6,7,8,9,10,12,13,24]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2

Тема 9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку і розміщення

Мета заняття: отримання практичних навичок аналізу міжгалузевих господарських комплексів.

План заняття

1. Теоретичні засади формування міжгалузевих господарських комплексів та регіональних особливостей їх розвитку і розміщення.
2. Згідно з даними Держкомстату проведення аналізу машинобудівного комплексу України.

Методичні рекомендації до практичного заняття

Практичне заняття з даної теми потрібно розпочати з повторення теоретичних засад формування міжгалузевих господарських комплексів та регіональних особливостей їх розвитку і розміщення. Студенти повинні засвоїти питання галузевої структури національного господарства. На основі даних Держкомстату потрібно проаналізувати динаміку виробництва машинобудівного комплексу по рокам. Зробити відповідні висновки.

На прикінці заняття потрібно зробити ґрунтовний висновок про стан машинобудівного комплексу України, тенденції та проблеми розвитку.

Завдання 1

На основі даних Державного комітету статистики України про обсяги реалізації продукції за 2007-2011 рр. Проаналізувати галуzeвy стан машинобудівного комплексу України. Для цього необхідно визначити :

1. Темп зростання і темп приросту
2. Абсолютне відхилення за аналізований період.

Таблиця 4.2

Вихідні дані для аналізу стану машинобудівного комплексу України

Галузь промисловості	Обсяг реалізованої продукції, млн.грн.				
	2007 рік	2006 рік	2009 рік	2010 рік	2011 рік
машинобудування	59668,1	68730,6	98339,9	121780,4	74240,7
виробництво машин та устаткування	20762,3	22423,2	30100,4	37271,5	28528,4
виробництво електричного, електронного та оптичного устаткування	13530,5	15510,3	21216,5	25580,5	20242,8
виробництво транспортних засобів та устаткування	25375,3	30797,1	47023	58928,4	25469,5

Контрольні запитання

1. Дайте характеристику машинобудівного комплексу України.
2. Розкрийте сутність концепції розвитку машинобудування України.
3. Назвіть основні центри машинобудування.
4. Назвіть перспективи розвитку машинобудівного комплексу України.

Бібліографічний список до практичного заняття [1,2,3,5,8,9,13,19,21,24]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема 11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку

Мета заняття: отримання практичних навичок аналізу розвитку регіонів України.

План заняття

1. Теоретичні засади районування України.
2. Згідно з даними Держкомстату проведення аналізу Дніпропетровського регіону.

Методичні рекомендації до практичного заняття

Практичне заняття з даної теми потрібно розпочати з повторення теоретичних засад особливостей територіальної організації продуктивних сил регіонів України. На основі даних Держкомстату потрібно проаналізувати галузеву структуру промисловості Дніпропетровського регіону по рокам. Зробити відповідні висновки.

На прикінці заняття потрібно зробити ґрунтовний висновок про галузеву структуру промисловості Дніпропетровського регіону, тенденції та проблеми розвитку.

Завдання 1

На основі даних Державного комітету статистики України про обсяги реалізації продукції промисловості Дніпропетровського регіону за 2009-2011 рр. проаналізувати галузеву структуру промисловості. Для цього необхідно визначити :

1. Питому вагу галузей промисловості в загальному обсязі промисловості.
2. Темп зростання і темп приросту.
3. Абсолютне відхилення за аналізований період.

Таблиця 4.3

Вихідні дані для аналізу промисловості Дніпропетровського регіону

Галузь промисловості	Обсяг реалізованої продукції, тис.грн.		
	2009	2010	2011
Промисловість	109585169	142612429	111425827
Добувна промисловість	19980973	31838162	23042709
Добування паливно-енергетичних корисних копалин	3463132	4423044	4225375
Добування корисних копалин, крім паливно-енергетичних	16517841	27415118	18817334
Переробна промисловість	76861796	96132550	72622771
з неї:			
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	6991055,4	9316506,5	9981596,4
Легка промисловість	216874,9	236190,1	265329,8
Текстильне виробництво; виробництво одягу, хутра та виробів з хутра	196769,6	205651,8	234857
Виробництво шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів	20105,3	30538,3	30472,8
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	45789,7	56875,9	35849,8
Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	1621373,2	1868906,9	2129706,3
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	1507886,5	3190566,5	2073319,5
Хімічна та нафтохімічна промисловість	6645210,9	8103533,4	7791828,3
Хімічне виробництво	3741483,1	4850872,5	4665796,1
Виробництво гумових та пластмасових виробів	2903727,8	3252660,9	3126032,2
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	2004437,1	2604878,2	2180293,2
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	47482931	58503561	40679228
Машинобудування	9020411,9	10590279	6170384,3
Виробництво машин та устаткування	2241688,8	2900284,5	2084877,5
Виробництво електричного, електронного та опичного устаткування	1949509,6	2008907	1548222,1
Виробництво транспортних засобів та устаткування	4829213,5	5681087,4	2537284,7
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	12742400	14641717	15760346

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттю регіон.
2. Проаналізуйте галузеву структуру промисловості Дніпропетровського регіону.
3. Визначте провідні галузі промисловості Дніпропетровського регіону.
4. Визначте проблеми та перспективи розвитку промисловості Дніпропетровського регіону.

Бібліографічний список до практичного заняття [1,2,3,6,7,10,13,21,22,24]

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4,5

Тема 14, 16. Наукові засади раціонального природокористування. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища

Мета заняття: отримання практичних навичок розрахунку суми екологічного збору.

План заняття

1. Повторення теоретичних засад раціонального природокористування.
2. Ознайомлення з матеріалом практичного заняття.
3. Згідно з даними практичного завдання здійснити розрахунок суми екологічного збору.

Методичні рекомендації до практичного заняття

Практичне заняття з даної теми потрібно розпочати з повторення теоретичних засад раціонального природокористування.

На основі даних практичного завдання здійснити розрахунок суми екологічного збору.

Екозбор, що стягується за викиди стаціонарними джерелами забруднення (Пвс) обчислюється, виходячи з фактичних обсягів викидів, нормативів збору (таб. 4.4) і коригувальних коефіцієнтів, приведених у таб. 6.5, 6.6, відповідно до Порядку №303.

Таблиця 4.4

Нормативи збору

Назва забруднюючої речовини	Норматив збору, гривень/тонну
Азоту оксиди	80
Аміак	15
Ангідрид сірчистий	80
Ацетон	30
Бензопірен	101807
Бутилацетат	18
Ванадію п'ятиокис	300
Водень хлористий	3
Вуглецю окис	3
Вуглеводні	4,5
Газоподібні фтористі сполуки	198
Тверді речовини	3
Кадмію сполуки	633
Марганець та його сполуки	633
Нікель та його сполуки	3225
Озон	80
Ртуть та її сполуки	3390
Свинець та його сполуки	33
Сірководень	257
Сірковуглець	167
Спирт н-бутиловий	80
Стирол	584
Фенол	363
Формальдегід	198
Хром та його сполуки	2147

Таблиця 4.5

**Коефіцієнт, який встановлюється залежно від чисельності
жителів населеного пункту**

Чисельність населення, тис.чоловік	Коефіцієнт
До 100	1
100,1 - 250	1,2
250,1 - 500	1,35
500,1 - 1000	1,55
понад 1000	1,8

Таблиця 4.6

**Коефіцієнт, який встановлюється залежно від
народногосподарського значення населеного пункту**

Тип населеного пункту	Коефіцієнт
Організаційно-господарські та культурно-побутові центри місцевого значення з перевагою аграрно-промислових функцій (районні центри, міста районного значення, селища та села)	1
Багатофункціональні центри, центри з перевагою промислових і транспортних функцій (республіканський* та обласні центри, міста державного, республіканського*, обласного значення)**	1,25
Населені пункти, віднесені до курортних	1,65

Приклад 1

Підприємство "Омега - Трейд" (Україна, м. Київ) за II кв. 2009 р. здійснило викиди в атмосферу наступних речовин: сірководню - 10 тонн, сірковуглецю - 12 тонн, окису азоту - 5 тонн. Розрахувати суму екозбору. Формула для розрахунку екозбору:

$$P_{вс} = S \cdot 0,8 \cdot (M_{лі} \cdot N_{бі} \cdot K_{нас} \cdot K_{ф}), \quad (4.5)$$

$$i = 1$$

де $M_{лі}$ - обсяг викиду, тонн;

$N_{бі}$ - нормативи збору, гривень/тонну;

$K_{нас}$ - коефіцієнт, який встановлюється залежно від чисельності жителів населеного пункту;

$K_{ф}$ - коефіцієнт, який встановлюється залежно від народногосподарського значення населеного пункту.

Виходячи з цього, підприємство для розрахунку загальної суми екозбору повинне здійснити наступні розрахунки:

Для сірководню: $P_{вс} = 0,8 \cdot (10 \text{ т} \cdot 257 \text{ грн./т} \cdot 1,8 \cdot 1,25) = 4626,00 \text{ грн.}$

Для сірковуглецю: $P_{вс} = 0,8 \cdot (12 \text{ т} \cdot 167 \text{ грн./т} \cdot 1,8 \cdot 1,25) = 3607,20 \text{ грн.}$

Для окису азоту: $P_{вс} = 0,8 \cdot (5 \text{ т} \cdot 80 \text{ грн./т} \cdot 1,8 \cdot 1,25) = 720,00 \text{ грн.}$

Загальна сума екозбору дорівнює 8953,20 грн. (4626,00 + 3607,20 + 720,00).

Приклад 2

Підприємство придбало 5000 літрів неетилованого бензину марки А-76, густина якого дорівнює 0,717 т/м куб. (чи 717 кг/м куб.) і зафіксована в товарно-транспортній накладній. Протягом II кв. 2008 р. було фактично витрачено 3700 літрів цього бензину, згідно з шляховими листами автомобіля (типова форма № 2). Норматив збору для бензину неетилованого складає Нбі = 3 грн./т. Для такого міста як Харків коригувальні коефіцієнти дорівнюють: Кнас = 1,8 і Кф = 1,25. Сума екозбору за квартал складе:

$$\text{Пвп} = 0,8 * (3,7 * 0,717) * 3 * 1,8 * 1,25 = 14,33 \text{ 1 (грн.)}$$

Завдання 1

Підприємство "ОФІС - Трейд" (Україна, м. Харків) за II кв. 2010 р. здійснило викиди в атмосферу наступних речовин: фенол – 5 тонн, стерол - 18 тонн, окису азоту - 5 тонн. Розрахувати суму екозбору .

Завдання 2

Підприємство "Зелене село" (Україна, с. Пещанка) за I кв. 2010 р. здійснило викиди в атмосферу наступних речовин: озон – 23 тонни, стерол – 22 тонни , марганець - 43 тонн. Після закупівлі нового обладнання за II кв. 2010 р. здійснило викиди в атмосферу наступних речовин: озон – 28 тонни, стерол – 31 тонну , марганець - 54 тонни, окису азоту - 5 тонн. Розрахувати суму екозбору . Проаналізувати динаміку витрат.

Завдання 3

Підприємство „Чудова країна”, с. Вербівка (до 100 тис.чоловік) придбало 8000 літрів неетилованого бензину марки А-76, густина якого дорівнює 0,821 т/м куб. (чи 821 кг/м куб.) і зафіксована в товарно-транспортній накладній. Протягом I кв. 2010 р. було фактично витрачено 7300 літрів цього бензину, згідно з шляховими листами автомобіля (типова форма № 2). Норматив збору для бензину неетилованого складає Нбі = 3 грн./т. Розрахувати суму екозбору за квартал.

Контрольні запитання

1. Теоретичні засади раціонального природокористування.
2. Загальне природокористування.
3. Спеціальне природокористування.
4. Актуальні проблеми регулювання природокористування.
5. Форми здійснення природокористування.

6. Вимоги раціонального використання і відтворення природних ресурсів.
7. Назвіть основні принципи раціонального природокористування.
8. Економічний механізм управління охороною навколишнього середовища та раціонального використання природних ресурсів.
9. Економічні методи управління природоохоронною діяльністю
10. Механізми реалізації еколого-економічної політики.
11. Оцінка рівня впливу на навколишнє середовище як основа запуску економічного механізму природокористування.
12. Охарактеризуйте джерела фінансування природоохоронних заходів.
13. Які принципи формування державного та місцевих природоохоронних бюджетів?
14. Особливості розподілу і використання бюджетних коштів природоохоронного призначення.
15. Які існують прийоми і методи фінансово-кредитного регулювання природоохоронної діяльності? Охарактеризуйте один з них.
16. Які особливості застосування екологічних податків?
17. Перелічіть об'єкти екологічного ліцензування та охарактеризуйте особливості здійснення цієї діяльності в ринкових умовах.
18. Розкрийте мету, основні принципи та порядок здійснення екологічного страхування.
19. Що таке екологічний паспорт? Запропонуйте структуру екологічного відомого вам об'єкта.
20. В чому суть і значення екологічного фонду?
21. Що повинна стимулювати система платежів за природокористування?
22. Що таке норми та принципи їх встановлення.
23. Що таке нормативи та основні підходи щодо визначення ГДВ і ГДС?
24. Охарактеризуйте критерії оцінки стану та якості атмосферного повітря і водних ресурсів.
25. Охарактеризуйте критерії оцінки стану та якості земельних ресурсів і продуктів харчування.
26. Що таке спеціальне використання.

**Бібліографічний список до практичного заняття
[4,14,15,21,24]**

5. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Індивідуальна робота є однією з форм самостійної навчальної і науково-дослідної роботи студентів.

Мета дослідної роботи полягає в тому, щоб навчити студентів пов'язувати теорію з практикою, користуватися літературою, статистичними даними, розвинути уміння аналізувати складні питання та робити висновки.

Кращі роботи представляються на конкурс.

Робота студентів складається з наступних етапів: вибір теми на основі тематики, розробленою кафедрою; нагромадження інформаційного матеріалу; підготовка і написання роботи; захист роботи на семінарі чи конференції.

Студенти представляють роботи на кафедру протягом навчального року.

Робота повинна мати наступну структуру: план, короткий вступ, виклад основного змісту теми, висновок, список використаної літератури.

Розробка обраної теми починається з ознайомлення з відповідною літературою. Але перш, ніж приступити до її підбору, доцільно намітити план роботи з літературою і загальний попередній план роботи.

Попередній план складається з трьох-чотирьох питань, у процесі роботи він уточнюється і конкретизується.

План – це логічна основа роботи, від правильного його складання залежить структура, зміст, логічний зв'язок частин.

План не слід деталізувати, у ньому перелічуються основні, центральні питання теми в логічній послідовності. Глави можна не розбивати на параграфи. Перелік основних питань закінчується висновком, що представляє узагальнення найважливіших положень, висунутих і розглянутих у роботі.

Маючи попередній план, студент звертається до бібліографії. Істотну допомогу в ознайомленні з бібліографією студенту можуть зробити бібліотечні каталоги (алфавітний, систематичний, предметний), довідка літератури (енциклопедії, словники).

При роботі необхідно уважно вивчити відповідну літературу, включаючи монографії, статистичні збірники, матеріали, що публікуються в журналах: “Регіони України”, “Регіональна економіка” та інші.

Джерелами фактичного матеріалу можуть служити статистичні збірники, газети, журнали.

Коли студент у достатньому обсязі накопичив матеріал, він приймається за його систематизацію і розробку більш повного плану. Уважно перечитуючи накопичені матеріали, він розташовує його в тій

послідовності, що представляється йому найбільш доцільною. Одночасно студент фіксує власні думки, які вважає потрібними визначити.

Основній частині передуює **вступ**. У ньому необхідно показати значення, актуальність проблеми, що розглядається, обґрунтованість причин вибору теми. Крім того, слід зазначити, у яких працях відомих вчених-економістів розглядається досліджується ця проблема, сформулювати основну задачу, що ставиться в роботі.

В основній частині роботи велику увагу варто приділити глибокому теоретичному висвітленню як теми в цілому, так і окремих її питань, правильно зв'язати теоретичні положення з практикою, конкретним фактичним і цифровим матеріалом. Виклад повинний здійснюватися відповідно до складеного плану.

Робота повинна бути написана чіткою мовою, без повторень, скорочень, протиріч між окремими положеннями.

Велике значення має **правильне оформлення роботи**. На титульному листі необхідно вказати дату вузу, факультету, дослідження, групу, своє прізвище, ім'я по батькові, прізвище наукового керівника. На наступному листі оформлюється план роботи, з указівкою сторінок відповідних розділів.

Дослідження повинно бути написано розбірливо. Цитати, що приводяться в тексті, а також статистичні дані повинні посилатися на відповідні джерела, з яких вони узяті, із вказівкою автора, назви роботи, тому, сторінки. Текст роботи пишеться з одного боку листа з залишенням полів, кожен пункт плану з нової сторінки. Сторінки повинні бути пронумеровані. Обсяг дослідження 25-30 сторінок **машинописного тексту**.

В кінці дослідження приводиться **список** використаної літератури, що складається в наступній послідовності:

1. Офіційні матеріали (закон, укази).
2. Інші використані в роботі джерела за алфавітом прізвищ авторів.

При виконанні індивідуального завдання необхідно додержуватись наступного алгоритму:

1. Для виконання індивідуального завдання першого рівня складності докладно ознайомитись зі всіма темами, теоретичні положення яких є підґрунтям виконання завдання (тематика курсу та їх стисла характеристика наведена у розділі 3 посібника).

- Для виконання індивідуального завдання другого рівня складності докладно ознайомитись з нормативною літературою, теоретичні положення якої є підґрунтям виконання завдання.

- *завдання № 1, 8* слід ознайомитись з темами „Економічне районування та територіальна організація продуктивних сил”; “Сутність регіональної економіки та її територіальні особливості”; “Економіка регіонів України й особливості регіонального розвитку”;

- завдання № 2 слід ознайомитись з темою “Природно-ресурсний потенціал і його економічна оцінка”;

- завдання № 3 слід ознайомитись з темою “Населення і трудові ресурси України”;

- завдання № 4, 5, 6, 7 слід ознайомитись з темами “Господарський комплекс України, особливості структури і трансформація в ринкових умовах”; „Міжгалузеві комплекси та їх роль у розвитку економіки України”;

Для виконання індивідуального завдання третього рівня складності докладно ознайомитись з темами „Теорії та концепції розміщення продуктивних сил і регіональної економіки”, „Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів”, „Наукові методи аналізу розміщення продуктивних сил і рівнів економічного розвитку регіонів”, „Господарський комплекс України, особливості структури і трансформація в ринкових умовах””, теоретичні положення яких є підґрунтям виконання завдання.

2. Для виконання завдань, необхідно ознайомитись з додатковими літературними джерелами, відповідно до теми завдання. При необхідності уточнення списку літературних джерел або проблем з відсутністю якогось з них проводиться консультація з викладачем.

3. Скласти план виконання завдання (погодити з викладачем).

4. Виконати завдання згідно складеному плану (при виникненні певних проблем необхідно звернутись за консультацією до викладача).

5. Підготувати звіти про виконану роботу.

ТЕМАТИКА ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

I рівень складності

1. Предмет, метод і завдання регіональної економіки.

2. Закономірності, принципи і фактори розміщення продуктивних сил та формування економіки регіонів.

3. Економічне районування та територіальна організація господарства.

4. Регіон у системі територіального поділу праці.

5. Сутність, мета і завдання регіональної економічної політики.

6. Механізм реалізації регіональної економічної політики.

7. Господарський комплекс України, його структура і трансформація в ринкових умовах.

8. Природний та трудовий потенціал України.

9. Міжгалузеві господарські комплекси та регіональні особливості їх розвитку та розміщення.

10. Економіка України як єдність регіональних соціально-економічних систем.

11. Економіка регіонів України: стан та перспективи розвитку.
12. Міжнародні економічні зв'язки України та її інтеграція в європейські та інші світові структури.
13. Фактори сталого розвитку продуктивних сил.
14. Наукові засади раціонального природокористування.
15. Економічний моніторинг і система екологічної інформації.
16. Економічний механізм природокористування та охорони навколишнього середовища.
17. Економічна і соціальна ефективність природоохоронної діяльності.
18. Світовий досвід та міжнародне співробітництво у сфері охорони навколишнього середовища.
19. Національна економіка: загальне та особливе.
20. Економічні теорії та базисні інститути національної економіки.
21. Теорія суспільного добробуту та соціально-ринкової економіки.
22. Характеристика економічного потенціалу.
23. Інституціональні чинники розвитку національної економіки.
24. Функціонування інфраструктури національного ринку.
25. Державність та державне управління економікою.
26. Демократія, економічна свобода та економічний порядок.
27. Структурна перебудова національної економіки.
28. Програмування та прогнозування національної економіки.
29. Політика економічного зростання в національній економіці.
30. Інституціональні форми інтеграції у світове господарство.
31. Наукові методи аналізу розміщення і територіальної організації народного господарства.
32. Природно-ресурсний потенціал і його економічна оцінка.
33. Населення, трудові ресурси та розселення.
34. Народного господарський комплекс України, особливості структури і трансформація в ринкових умовах.
35. Сутність регіональної економіки, її структура та особливості формування.
36. Сутність і форми зовнішньоекономічних зв'язків.

II рівень складності

Завдання 1. Географічне положення України.

З'ясувати особливості географічного положення України.

1. Графи областей України.
2. Географічне положення району (за варіантом).
3. Площі областей України.
4. Позначити на контурній карті межі районів України.

Завдання 2. Природні умови і ресурси України.

1. Забезпеченість населення областей місцевими водними ресурсами в середній по водності рік (картограма).
2. Води постійних водотоків і водойм.
3. Споживання свіжої води по регіонах (картодіаграма).
4. Діаграма: Спожито свіжої води по Україні.
5. Скидання забруднених стічних вод у природні поверхневі водні об'єкти.
6. Споживання свіжої води по регіонах.
7. Обсяг оборотної і послідовно використаної води по регіонах.
8. Природно-ресурсний потенціал області (за вказівками викладача)

Завдання 3. Населення і трудові ресурси України.

1. Кількість населення, у тому числі міське і сільське, по регіонах. Щільність населення регіонів. (Картодіаграма і картограма). Міста з населенням більше 500 тис. чол.
2. Кількість наявного населення України (1913-2004 рр.) (діаграма): а) міське-сільське; б) чоловіки-жінки.
3. Питома вага чоловіків в населенні по регіонах (картодіаграма).
4. Розподіл постійного населення регіонів за основними віковими групами (картодіаграма).
5. Кількість населення, зайнятого в усіх сферах економічної діяльності (діаграма).
6. Населення області (за вказівками викладача).

Завдання 4. Промисловість України.

1. Структура галузей промисловості України в цілому (діаграма).
2. Структура галузей промисловості по регіонах району (картодіаграма).
3. Центри нафтопереробки (картосхема).
4. Атомні і гідроелектростанції України (картосхема).
5. Комбінати чорної металургії повного циклу. Родовища залізної та марганцевої руди.
6. Центри кольорової металургії. Родовища кольорових металів.
7. Центри виробництва мінеральних добрив.

Завдання 5. Промисловість України

1. Скласти перелік регіонів першої “десятки”.
2. Легка промисловість: виробництво тканин, трикотажних виробів, панчішно-шкарпетних, взуття.
3. Харчова промисловість: виробництво борошна, хліба і хлібо-булочних виробів, цукру піску, м'яса, продукції з незбираного молока, тваринного масла, олії, сирів жирних, консервів.
4. Центри транспортного машинобудування. Центри сільськогосподарського машинобудування.
5. Центри виробництва цементу. Центри целюлозно-паперової промисловості. Центри текстильної промисловості.

6. Промисловість області (за вказівками викладача).

Завдання 6. Сільське господарство України

1. Продукція сільського господарства України (1990, 1995, 1996, 1997–2004) (діаграми).

2. Земельна площа і площа сільськогосподарських угідь по регіонах (картодіаграма).

3. Посівні площі сільськогосподарських культур по регіонах (картодіаграма).

4. Скласти перелік регіонів першої “сімки” по валовому збору: зерна, цукрового буряка, насіння соняшника, картоплі, овочів.

5. Скласти перелік регіонів першої “сімки”: по наявності поголів’я худоби (велика рогата худоба, свині, вівці та кози); виробництво м’яса, молока, яєць.

6. Сільське господарство області (за вказівками викладача).

Завдання 7. Транспорт.

1. Щільність залізничних доріг по регіонах (картограма).

2. Щільність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям по регіонах (картограма).

3. Головні морські порти (картосхема).

4. Важливіші нафто- і газопроводи (картосхема).

3. Транспорт області (за вказівками викладача).

Завдання 8. Районування України.

Надати загальну характеристику економічному району України (за вказівками викладача) за планом:

1. Економіко-географічні показники району.

2. Економіко-географічне положення. Природні ресурси та природні умови.

3. Населення і трудові ресурси.

4. Господарство.

5. Проблеми розвитку району.

III рівень складності

Народногосподарський комплекс України має потребу в деякій продукції, для задоволення якою необхідно будівництво нових підприємств.

Розроблено N проектів нових підприємств, що відрізняються терміном будівництва, необхідним обсягом капіталовкладень, очікуваною собівартістю одиниці продукції, ціною одиниці продукції, а також річним обсягом виробництва.

Необхідно розробити економіко-математичну модель оптимального розміщення нових підприємств на території України з мінімальними капіталовкладеннями при виконанні обмеження по ліміту фінансових ресурсів, виділених на будівництво підприємства, а також на одержання кожним підприємством встановленого прибутку.

Умовні позначення:

A – річний обсяг потреби народного господарства в продукції, т;

Φ_t – ліміт фінансових ресурсів, виділених на будівництво підприємств у році t , тис.грн.;

Ki_t – обсяг капіталовкладень, необхідних для будівництва i -го підприємства у році t , тис.грн.;

T_i – тривалість будівництва i -го підприємства, років;

C_i, C_i, Q_i – очікувана собівартість, ціна одиниці продукції та річний обсяг виробництва при реалізації i -го варіанту будівництва, тис.грн.;

Π_i – очікуваний розмір прибутку, отриманого щорічно i -м підприємством, тис. грн.;

X_i – змінна, що визначає вибір i -го варіанту підприємства для будівництва ($=1$, коли i -е підприємство намічено до будівництва, $=0$ – в іншому разі).

Необхідно:

Скласти цільову функцію і записати обмеження і загальному виді і по варіантах:

- 1) по ліміту фінансових ресурсів – Φ_t ;
- 2) по задоволенню річної потреби України в продукції – A ;
- 3) по отриманню необхідного обсягу прибутку.

Вихідні дані приведені у таблицях № 5.1., 5.2.

Таблиця № 5.1

Варіанти індивідуальних завдань

№ варіанту	Тривалість будівництва, роки	Обсяг Капіталовкладень, тис. грн.	Обсяг виробництва, т	Собівартість одиниці продукції, тис.грн.	Ціна одиниці продукції, тис.грн.	Прибуток, тис.грн.
1	3	20/30/60	200000	13	21	10000
	2	70/30	300000	15	23	12000
	1	80	400000	11	18	11000
2	3	30/60/10	150000	12	10	18000
	3	10/70/90	300000	13	15	17000
	2	100/200	400000	11	16	16000
3	2	40/20	800000	19	14,5	15000
	3	15/90/60	250000	14,5	10,8	18000
	1	140	1000000	13	14	13000
4	2	40/120	450000	24	20	11000
	1	100	1000000	26	30	19000
	3	70/65/90	750000	15	16	14000
5	1	140	920000	13	14	14000
	1	85	650000	19	18	17000
	3	40/90/110	760000	21	26	12600

6	2	45/105	650000	15	18	16000
	2	30/170	350000	19	21	14900
	2	95/115	790000	24	25	18300
7	3	70/70/90	840000	26	25	13600
	3	45/65/100	650000	19	17	19000
	3	50/75/90	930000	16	11	13000
8	2	95/100	420000	15	20	14000
	2	60/90	560000	18	21	16000
	3	80/110/700	870000	19	26	12000
9	3	65/90	69000	26	20	14000
	1	140	900000	28	25	16200
	1	180	740000	20	24	10600
10	2	45/120	840000	15	20	15000
	2	95/60	620000	16	23	17300
	1	100	350000	17	24	11200
11	1	90	950000	25	23	18000
	1	140	640000	17	24	13000
	2	80/60	580000	19	20	15000
12	3	40/70/10	850000	19	25	15600
	2	80/90	690000	18	23	10000
	3	70/20/60	360000	17	16	19000
13	3	20/40/80	440000	20	25	17000
	3	30/70/10	780000	22	20	19000
	3	50/60/20	900000	14	19	14300
14	2	100/20	450000	14	23	15200
	2	45/65	620000	15	22	18300
	3	30/50/70	840000	16	21	12000
15	1	105	390000	21	20	16400
	3	70/95/100	640000	13	15	17000
	1	50	1000000	25	23	15000

Таблиця № 5.2

№ варіанту	Річна потреба в продукції, А, т	Ліміт Фінансових ресурсів по рокам, Фт, тис. грн.	№ варіанту	Річна потреба в продукції, А, т	Ліміт Фінансових ресурсів по рокам, Фт, тис. грн.
1	500000	50/100/150	9	65000	60/200/120
2	300000	80/30/120	10	750000	100/200/300
3	900000	110/90/50	11	450000	280/150/110
4	700000	40/60/120	12	550000	130/40/90
5	600000	150/70/50	13	850000	270/200/80
6	400000	60/80/110	14	350000	100/40/140
7	80000	200/220/40	15	840000	60/200/70
8	900000	240/70/120	16	300000	80/30/120

6. ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Питання до іспиту

1. Практичне застосування й економічна ефективність раціонального розміщення продуктивних сил.
2. Значення аналізу сучасного розміщення продуктивних сил в умовах переходу до ринкової економіки.
3. Методи аналізу розміщення продуктивних сил.
4. Принципи і чинники розміщення продуктивних сил.
5. Природні ресурси, їхні види і стисла характеристика.
6. Природно-ресурсний потенціал території, його структура і продуктивність.
7. Використання й охорона природних ресурсів.
8. Особливості розміщення корисних копалин України.
9. Ресурси рудних корисних копалин.
10. Ресурси паливних корисних копалин.
11. Характеристика водних ресурсів.
12. Структура та регіональні особливості експортного потенціалу.
13. Кліматичні ресурси.
14. Земельні ресурси.
15. Біологічні ресурси.
16. Характеристика трудових ресурсів.
17. Міграції населення. Їх види і значення для економіки України.
18. Зовнішньоекономічні зв'язки (ЗЕЗ) як одне з найважливіших засобів економіки.
19. Основні напрями і принципи реалізації політики регіонального розвитку в Україні.
20. Основні принципи формування економічних районів.
21. Форми зовнішньоекономічних зв'язків (ЗЕЗ).
22. Економіка України в системі міжнародних відносин.
23. Економічні зв'язки України з іншими країнами.
24. Основні напрямки ефективної зовнішньоекономічної політики України.
25. Основні форми територіальної організації господарства України.
26. Значення аналізу сучасного розміщення продуктивних сил в умовах переходу до ринкової економіки.
27. Принципи і чинники розміщення продуктивних сил.
28. Структура, ефективність роботи і ресурси ПЕК.
29. Характеристика економічних методів оцінки природних ресурсів та природних умов.
30. Природно-ресурсний потенціал території, його структура і продуктивність.

- 31.Методи оцінки ефективності галузевого розміщення виробництва.
- 32.Структура балансу трудових ресурсів та її аналіз.
- 33.Паливна промисловість.
- 34.Критерії раціонального природокористування. Схеми раціонального природокористування.
- 35.Електроенергетика.
- 36.Чорна металургія.
- 37.Кольорова металургія.
- 38.Хімічна промисловість.
- 39.Будівельний комплекс.
- 40.Загальна характеристика машинобудівного комплексу.
- 41.Механізм реалізації державної регіональної економічної політики.
- 42.Сутність та принципи сталого еколого-економічного розвитку країни.
- 43.Завдання державної регіональної політики у сферах економічній, соціальній та екологічній.
- 44.Екологічне обґрунтування розміщення продуктивних сил.
- 45.Загальна характеристика агропромислового комплексу.
- 46.Рослинництво.
- 47.Тваринництво.
- 48.Загальна характеристика транспортних комунікацій.
- 49.Загальна характеристика господарства України.
- 50.Лісопромисловий комплекс.
- 51.Завдання регіонального природокористування. Основні зони екологічної кризи в Україні.
- 52.Показники оцінки регіонально-територіальних екологічних проблем.
- 53.Економічний механізм регулювання ризику в екологічній безпеці.
- 54.Значення територіальної організації господарства.
- 55.Територіально-регіональні екологічні проблеми і їхня оцінка.
- 56.Принципи використання і роль природних ресурсів у суспільному розвитку.
- 57.Екологічний моніторинг і якість природного середовища.
- 58.Галузі легкої промисловості.
- 59.Державна регіональна економічна політика.
- 60.Напрями державної регіональної економічної політики.
- 61.Характеристика розміщення продуктивних сил Донецького економічного району (населення і трудові ресурси).
- 62.Характеристика розміщення продуктивних сил Донецького економічного району (характеристика господарства району).
- 63.Характеристика розміщення продуктивних сил Донецького економічного району (природні ресурси).

64. Характеристика розміщення продуктивних сил Придніпровського економічного району (населення і трудові ресурси).

65. Характеристика розміщення продуктивних сил Придніпровського економічного району (характеристика господарства району).

66. Характеристика розміщення продуктивних сил Придніпровського економічного району (природні ресурси).

67. Характеристика розміщення продуктивних сил Північно-Східного економічного району (природні ресурси).

68. Характеристика розміщення продуктивних сил Північно-Східного економічного району (населення і трудові ресурси).

69. Характеристика розміщення продуктивних сил Північно-Східного економічного району (характеристика господарства району).

70. Характеристика розміщення продуктивних сил Північно-Західного економічного району (природні ресурси).

71. Характеристика розміщення продуктивних сил Північно-Західного економічного району (населення і трудові ресурси).

72. Характеристика розміщення продуктивних сил Північно-Західного економічного району (характеристика господарства району).

73. Характеристика розміщення продуктивних сил Центрального економічного району (природні ресурси).

74. Характеристика розміщення продуктивних сил Південно-Східного економічного району (населення і трудові ресурси).

75. Характеристика розміщення продуктивних сил Причорноморського економічного району (характеристика господарства району).

76. Характеристика розміщення продуктивних сил Причорноморського економічного району (природні ресурси).

77. Характеристика розміщення продуктивних сил Причорноморського економічного району (населення і трудові ресурси).

78. Характеристика розміщення продуктивних сил Причорноморського економічного району (характеристика господарства району).

79. Характеристика розміщення продуктивних сил Карпатського економічного району (природні ресурси).

80. Характеристика розміщення продуктивних сил Карпатського економічного району (населення і трудові ресурси).

81. Характеристика розміщення продуктивних сил Карпатського економічного району (характеристика господарства району).

82. Характеристика розміщення продуктивних сил Подільського економічного району (природні ресурси).

83.Характеристика розміщення продуктивних сил Подільського економічного району (характеристика господарства району).

84.Характеристика розміщення продуктивних сил Подільського економічного району (населення і трудові ресурси).

85.Характеристика розміщення продуктивних сил Центрального економічного району (природні ресурси).

86.Характеристика розміщення продуктивних сил Центрального економічного району (характеристика господарства району).

87.Характеристика розміщення продуктивних сил Центрального економічного району (населення і трудові ресурси).

88.Порівняльна характеристика розвитку продуктивних сил Донецького та Придніпровського економічних районів (промисловість).

89.Порівняльна характеристика розвитку продуктивних сил Північно-Східного та Причорноморського економічних районів (агропромисловий комплекс).

90.Порівняльна характеристика розвитку продуктивних сил Північно-Західного та Карпатського економічних районів (природно-ресурсний потенціал).

7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Основна література

1. Баб'як О.С., Біленчук П.Д., Чирва Ю.О. Екологічне право України: Навч. посіб. – К.: Атака, 2000. – 216 с.
2. Близнюк В., Покришук В. Проблеми управління ринком праці і зайнятості населення в контексті соціальної політики Європейського Союзу // Україна: аспекти праці. – 2002. №7. с. 3-6.
4. Бровдій В.М., Гаца О.О. Екологічні проблеми України (проблеми ноогеніки): Навч. посіб. з екології/Нац. пед. ун. ім. М.П. Драгоманова. Наук.-дослід. раб. з пробл. освіти. –К., 2000, - 110 с.
5. Гайдучий А. Економічний механізм забезпечення інвестиційної конкурентоспроможності аграрного сектора економіки // Економіка України. – 2003. № 1. – С.69-74.
6. Голіков А.П., Регіональна економіка та природокористування: Навч. посіб. – К.: Ліра-К, 2009. – 352 с.
7. Горленко І.О., Тарангул Л.Л. Економічні райони України. – К.:УФЕІ, 1999.
8. Жук М.В., Регіональна економіка: Підручник для ВНЗ (рек. МОН України) – К.: Академія, 2008. – 416 с.
9. Екологічний аудит: Підручник/В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін. – К.: Вища шк., 2000. – 344 с.
10. Екологічне підприємництво: Навч. посіб./В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, В.М. Навроцький та ін. – К.: Мета, 2001. – 121 с.
11. Экология города:/Под общ. ред. Ф. В. Стольберга. – К.: Либра, 2000. – 464 с.
12. Заблоцький Б.Ф., Регіональна економіка: Навч. посіб. – К.: Ліра-К, 2010. – 548 с.
13. Запольський А.К., Салюк А.І. Основи екології: Підручник/За ред. К.М. Ситника. – К.: Вища шк., 2001. – 358 с.: іл.
14. Золотарьов А.М. Гіковата Н.К. Кудлай А.В. Петряев О.О. Шумська Г.М. Регіональна економіка: Підручник – К.: Ліра-К, 2009. – 368 с.
15. Ковалевський В.В., Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник. - 9-те вид., перероб. і допов. Допущено МОН - К.: Знання, 2009. - 373 с.
16. Кучерявий В.П. Екологія. – Л.: Світ, 2000. – 500 с.
17. Лишиленко В.І., Регіональна економіка: Підручник затверджений МОН України – К.: Ліра-К, 2009. – 384 с.
18. Манів З.О., Регіональна економіка: Навч. посіб. – К.: Ліра-К, 2008. – 576 с.
19. Музиченко-Козловська О. В., Регіональна: Посіб. – К.: Ліра-К, 2010.

20. Олійник, Запотоцький, Регіональна економіка: Навч. пос. (2-е вид.) – К.: Ліра-К, 2008. – 444 с.
21. Павлова Т.Н. Биоэтика в высшей школе. – К.: - 1998.
22. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Підручник / С.І. Дорогунцов, Т.А. Заєць, Ю.І. Пітюренко та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України С.І. Дорогунцова. – К.: КНЕУ, 2005. – 988 с.
23. Розміщення продуктивних сил / За ред. В.В. Ковалевського, О.А. Михайлюка, В.Ф. Семенова – К.: Знання, 2000.
24. Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка: Опорні схеми по вивченню дисципліни. / Укладачі: Н.Е. Чекалова, Л.Д. Гармідер, А.Н. Прихленко Дніпропетровськ, ДДФЕІ, 2003, 90 с.
25. Розміщення продуктивних сил України: Підручник / За ред. Качана Є.П. - К.: Вища школа, 2005.
26. Статистичний щорічник Держкомстату України за 2008 р.
27. Тридіт О. М. Богатищев О. М., Регіональна економіка: Навч. посіб. – К.: Ліра-К, 2010.
28. Чернюк Л.Г., Клиновий Д.В. Економіка та розвиток регіонів (областей) України. Навчальний посібник. – К.: ЦУЛ, 2002. – 644с.
29. М.І. Фащевський Регіональна економіка. Тексти лекцій. – К.: КНЕУ, 2009. – 328с.
30. Шевчук Л.Т., Регіональна економіка: Навч. посіб. – К.: Ліра-К, 2009. – 319 с.

Додаткова література

1. Алексейчева Е.Ю. Повышение конкурентоспособности региональной экономики / Е.Ю. Алексейчева // Пищевая промышленность. – 2005.- № 9.- С. 58-59.
2. Богма О.С. Визначення проблем та перспектив розвитку вітчизняних підприємств енергетичного машинобудування // Держава і регіони. – 2010. №1. – с. 40-45.
3. Бакум В.В. Особливості формування системи управління регіоном/ В.В. Бакум. // Економіка АПК.- 2007.- № 4.- С. 27-33.
4. Барташевська Ю.М. Розвиток машинобудування України: стан, проблеми, перспективи// Європейський вектор економічного розвитку. – 2010. - №1(8). – с.19-25
5. Беліма М. Регіональний розвиток України на прямі іноземні інвестиції/ М. Беліма // Економіка. Фінанси. Право. – 2002.- № 12.- С. 10-15.
6. Белоусов И.И. Основы учения об экономическом районировании. М.: МГУ, 1986.
7. Бешелутсков П.Л. Региональные проблемы инновационно-инвестиционного развития товаропроизводителей / П.Л. Бешелутсков, Р.Ю. Скоков // Пиво и напитки.- 2005.- № 6.- С. 22-23.

8. Біттер О. Грошові та сукупні доходи сільських домогосподарств Карпатського району / О. Біттер // Економіка України. – 2006. - № 2.- С. 58-64.
9. Бондарь В. О некоторых проблемах интеграции Украины в Европу // День. 2000. 9 июня. с.21
10. Борщевський Л.П. Регіональні агропромислові комплекси України. – К.: Наукова думка, 1996.
11. Борщевський П.П., Чернюк А.Г., Шмаглій О.Б. Підвищення ефективності розвитку і розміщення харчової промисловості. – К.: Наукова думка, 1994.
12. Буга Н.Ю. Прогнозування економічного розвитку проблемних регіонів/ Н.Ю. Буга. // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007. - № 7.- С. 121-127.
13. Бурлака Г. Нефтеперерабатывающая промышленность Украины: состояние и перспективы // Экономика Украины. – 2000. № 7. – с. 19-25.
14. Бутко М. Державне регулювання як інструмент підвищення конкурентоспроможності регіонів / М. Бутко, Л. Подоляк // Економіка України. – 2007.- № 6.- С. 36-44.
15. Ватченко О.Б. Теоретичне обґрунтування сутності терміна «регіон» / Ватченко О.Б.// Вісник ДДФА – 2009. - № 1(21).- С. 48-54.
16. Ватченко О.Б. Аналіз виробничо-господарської діяльності підприємств малого бізнесу Дніпропетровського регіону у 2004-2006 роках (на прикладі будівельної галузі) / Ватченко О.Б.// «Держава та регіони». – 2009. - № 1.- С. 33-39.
17. Ватченко О.Б. Структура механізму регіонального розвитку / Ватченко О.Б.// Науковий вісник Ужгородського університету Серія Економіка – 2009. - № 28(1).- С. 44-48.
18. Вербицька Ю.М. Інвестиційно- інноваційна діяльність як чинник соціально-економічного розвитку регіону / Ю.М. Вербицька // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007.- № 8.- С. 151- 156.
19. Вербицький І.С. Концептуальні засади стратегічного планування соціально- економічного розвитку регіону / І.С. Вербицький // Актуальні Проблеми Економіки.- 2007.- № 8.- С. 157-165.
20. Віденко Я. Формування ефективної державної політики зайнятості в Україні //Україна: аспекти праці. – 2002. №2. – с. 3-7.
21. Географічна енциклопедія України. – К.: Українська енциклопедія. – т.1. 1989; т.2 – 1990; т.3 – 1993.
22. Гладунов О. Досвід застосування комплексного маркетингового підходу до розвитку регіональних економічних систем / О. Гладунов // Маркетинг в Україні. – 2004. - № 6.- С. 14-15.
23. Головченко Н.З. Міжнародна конкурентоспроможність національної економіки та її регіонів в умовах глобалізації: методи і підходи //Держава і регіони. – 2010. №2. – с. 66-71.
24. Гощинський А.В., Бакушевич Д.Я. Використання інформаційно-комунікаційних технологій в процесі забезпечення

конкурентоспроможності прикордонних територій.// Регіональна економіка. - 2008. №4. – с. 72-80

25.Гранберг А.Г. Основы региональной экономики. Учебник для вузов. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 495с.

26.Гуров В.М. Невідкладні заходи промислової політики в чорній металургії України // Актуальні проблеми економіки. 2002. № 3. – с. 2.

27.Дергачев В.А. Геополитика. – К.: ВИРА-Р, 2000.

28.Диба М. Проблемы региональной политики / М. Диба // Маркетинг в Україні.- 2001.- № 4.- С. 48-50.

29.Довгій С.О. Інформаційно- аналітичні складові у сфері раціонального природокористування у регіонах України / С.О. Довгій, О.М. Трофимчук, Ю.Т. Черегін // Актуальні Проблеми Економіки.- 2007.- С. 174-179.

30.Долгоруков Ю.Ю. Пофакторний аналіз фінансового стану малого підприємства в регіоні / Ю.О. Долгоруков, Н.І. Редіна, О.М. Кужман// Фінанси України.- 2006.- № 10.- С. 129-138.

31.Долгоруков Ю.Ю. Структура власності підприємства малого бізнесу та її вплив на регіональну економіку / Ю.Долгоруков // Економіка України. – 2006.- № 9.- С. 34-39.

32.Един О. и др. Транспортная политика в Украине // Экономика Украины. –2000. №1. – с. 24-34.

33.Єпіфанов А.О., Сало І.В. Регіональна економіка. – К.: Наукова думка, 2000.

34.Єрмаков О.Ю. Розвиток регіонального ринку аренди сільськогосподарських земель / О.Ю., Єрмаков, А.В. Кравченко // Економіка АПК.- 2007.- № 6.- С. 10-14.

35.63. Жук М.В. Альтернативи регіонального розвитку в Україні в контексті інтеграції у світове господарство / М.В. Жук // Актуальні Проблеми Економіки.- 2006.- № 12.- С. 102- 109.

36.Заставный Ф.Д. Совершенствование территориальной организации производительных сил: теория, методы, практика. – Л.: Наука, 1996.

37.Іщук С.І. Територіально-виробничі комплекси і економічне районування: методологія, теорія. К.: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1996.

38.Кабак А.Ф. Економіко-математичні методи і моделі. – К.: ІЗМН, 1996.

39.Калашникова Т.М. Экономико-географическое районирование. – М.: Изд-во МГУ, 1999.

40.Кальніченко А. та ін. Реструктуризація українських трубних підприємств у контексті світових тенденцій // Економіка України. – 2002. №3. – с. 29-35.

41.Коренева Н.А. Методчні підходи до побудови комплексної інтегральної оцінки інвестиційної привабливості на регіональному рівні

/ Н.А. Корєнєва //Актуальні Проблеми Економіки.- 2007.-№ 2.- С.106-114.

42.Корєнєва Н.А. Статистична оцінка впливу інвестиційної привабливості регіону на його економічний розвиток / Н.А. Корєнєва // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007. - № 5.- С. 200-206.

43.Король Д.В. Розвиток автотранспортного комплексу з урахуванням вимог СОТ та ЄС //Держава і регіони.–2010. №3.–с. 73-76.

44.Косач І.А. Теоритичні засади розробки стратегії інноваційно-інвестиційного розвитку регіону / І.А. Косач // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007.- № 6.- С. 123-128.

45.Кухарская Н. Внешнеэкономическая деятельность Украины: региональный аспект // Внешняя торговля. – 2000. № 3. – с. 7-10.

46.Кучма Л.Д. Європейський вибір: Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2000-2011 роки. Виступ Президента України у Верховній Раді України 18 червня 2002 року. Послання Президента України до Верховної Ради України. – 2002. – К.: Преса України. – 2002.

47.Михеева В.С. Математические методы в экономической географии. – М.: Изд. МГУ, 1983.

48.Мортиков В. Инвестиции и занятость // Экономика Украины. – 2002. №4. – с. 30-34.

49.Муравка П.П. Оцінка стану ринку праці як чинника економічного зростання регіону (на прикладі Тернопільської області) / П.П. Муравка // Актуальні Проблеми Економіки. – 2006.- № 5.- С. 166- 172.

50.Назарчук М.И. Об оценке индекса деловой активности региона/ М.И. Назарчук, И.Я. Маркин, Л.Г. Червова // Економіка. Фінанси. Право. – 2002.- № 10.- С. 3-6.

51.Новицкий П.Т. Население и трудовые ресурсы. – М.: Мысль, 1996.

52.Одинцов М.М. Прогнозування ємності регіонального продовольчого ринку методом регресійного моделювання / М.М. Одинцов // Економіка АПК.- 2007.- № 7.- С. 139-143.

53.Оніщенко В.О. Адаптивне управління розвитком регіональних соціо- еколого – економічних систем / В.О. Оніщенко // Актуальні Проблеми Економіки. 2007.- № 7. – С. 112-120.

54.Оппельд Л. І. Регіональні аспекти формування ринку медичних послуг в Україні / Л.І. Оппельд // Актуальні Проблеми Економіки.- 2007.- № 7.- С. 123-133.

55.Орликовський М.О. Про залучення інвестиційних ресурсів в аграрний сектор регіону / М.О. Орликовський // Економіка АПК. – 2007.- № 6.- С. 71-80.

56.Остапенко І. Щодо регіонального адміністрування податків / І. Остапенко, Т. Науменко // Економіст.- 2007.- № 7.- С. 54-55.

57.Павлова В.А., Кузьменко О.В. Оцінка ресурсного потенціалу підприємств машинобудівної галузі //Держава і регіони. – 2010. №1. – с. 152-156.

58.Павловська О. Вдосконалення державного та регіонального регулювання оплати праці //Україна: аспекти праці.–2002. №4.–с. 36-39.

59.Палійчук М.В., Шкварилук В.В., Попович В.В., Петренко В.П. Функціонування інфраструктури регіонального розвитку на основі віртуальної організаційної структури матричного типу.// Регіональна економіка. - 2008. №4. – с. 24-31.

60.Панухник О.В. Державна регіональна політика як засіб регулювання розвитку реліонів 6 проблеми становлення / О.В. Панухник // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007.- № 7.- С. 134-141.

61.Пеньков О.Г. Інформаційна-складова підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів у регіонах (на прикладі Черкаської області) / О.Г. Пеньков // Актуальні Проблеми Економіки.- 2006. - № 5.- С. 141- 150.

62.Побурко Я. Методологічні засади класифікації регіонів за рівнем економічного розвитку / Я. Побурко // Економічне есе. – 2003. - № 2(13)- С. 25.

63.ПОРЯДОК встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення збору// <http://www.legal.com.ua/document/kodeks/0000303-99-CHCF.html>

64.Регіональная экономика / Под. ред. Т.Г. Морозовой. – М.: ЮНИТИ, 1998.

65.Регіони України: поиск стратегии оптимального развития / Под ред. А.П. Голикова. – Харьков: Высшая школа, 1994.

66.Регіональна політика України / За ред. Н.Г. Курдюкової. – К.: Наук. думка, 1995.

67.Реутов В.Є. Регіональний вимір структурних зрушень в економіці України//Держава і регіони. – 2010. №2. – с. 172-179.

68.Розміщення продуктивних сил України. Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни / С.І. Дорогунцов, Ю.І. Петюренко, Я.Б. Олійник та ін. – К.: КНЕУ, 2000.

69.Саблук П.Т. Аграрна реформа: стан і напрямки розвитку // Вісник аграрної науки. – 2000. № 4. – с. 13-17.

70.Семенов В. Ф. Застосування методів територіальної диференціації для оцінки економічного потенціалу регіону// Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2010. № 1 (5). – с. 54-61.

71.Смирнов С.М. Проблеми фінансової безпеки регіону / С.М. Смирнов// Актуальні Проблеми Економіки. – 2006. - № 2.- С. 113-119.

72.Снисаренко Е.Б. Проблемы инновационного развития регионов : анализ, пути решения / Е.Б. Снисаренко // Економіка. Фінанси. Право.- 2007. - № 1 .- С. 3-5.

73.Сонько С.П. Кулішов В.В., Мустарін В.І. Ринок і регіоналістика. Навчальний посібник. – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 380с.

- 74.Старостіна А.О. Регіональний маркетинг, суть та особливості становлення в Україні / А.О. Старостіна, О.Є. Маршов // Маркетинг в Україні. – 2004.- № 3.- С. 55-57.
- 75.Стеченко Д.М., Безуглий І.В. Концептуальні засади використання системного підходу у дослідженнях рекреаційно-туристичного природокористування.// Регіональна економіка. - 2008. - №4. – с. 72-80.
- 76.Сунцова О.О. Фіскальна Ємність регіонів як основа системи міжбюджетних відносин / О.О. Сунцова // Актуальні Проблеми Економіки. – 2007- № 2.- С. 137- 144.
- 77.Суперсон В.І. Моніторинг конкурентоздатності України в сфері регіональної політики / В.І. Суперсон // Економіка. Фінанси. Право. – 2002.- № 11.- С. 10-18.
- 78.Суперсон В.І. Регіональна політика і правові аспекти її реалізації в українському суспільстві / В.І. Суперсон // Економіка. Фінанси. Право.- 2003.- № 4.- С. 30-33.
- 79.Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика. Навчальний посібник. – К.: Вікар, 2001.
- 80.Стеченко Д.М. Управління регіональним розвитком: Навчальний посібник. - К.: Вища шк., 2000.
- 81.Том'юк Т. Регіональна політика як інструмент державного регулювання економіки / Т. Том'юк // Економіка. Фінанси. Право. – 2003.- № 5.- С. 12-15.
- 82.Третьяк В.В. Экспортный потенциал региона при оценке возможностей регионального внешнеэкономического развития / В.В. Третьяк // Актуальні Проблеми Економіки. – 2006.- № 12.- С. 110-117.
- 83.Тугай Л.В. Подолання кризових явищ, як чинник фінансового оздоровлення регіонів / Л.В. Тугай // Актуальні Проблеми Економіки – 2006. - № 12.- С. 118-123.
- 84.Уголькова В. Оцінка інвестиційної привабливості регіонів Дніпропетровської області / В. Уголькова, Б. Цебро // Економіст. – 2007 - № 2. – С. 28-31.
- 85.Уманець Т. Інформаційно-аналітична база регіонального управління: сучасний стан та перспективи розвитку / Т. Уманець // Економіка України. –2007. - № 8. – С. 39-45.
- 86.Черевко А. Методологические аспекты моделирования программной реализации конкурентной стратегии социально-экономического развития региона / А. Черевко // Конкуренция. – 2006. - № 4.- С. 31-38.
- 87.Чистилин Д. Байда Н.В. Ризики зовнішньоторговельної діяльності // Фінанси України. 2002. № 11. – с. 44-48.
- 88.Шаблій О.І. Математичні методи в соціально-економічній географії. Львів: Світ, 1994.
- 89.Шаповал В.М., Єфименко Т.І., Шаповал А.П. Особливості ринку робочої сили України // Економіка: проблеми теорії та практики : 36. Наук. Праць – Дніпропетровськ: ДНУ, 2001. – Вип. 114. – с. 9-19.

90.Шаповал П.Д. Ринкова інфраструктура сільського господарства регіону як об'єкт державного регулювання // Статистика України. – 2002. № 3. – с.4-7.

91.Шевченко Т.Г., Мелай О.Ю. Оцінювання формування пропозиції на ринку молока та молочної продукції//Держава і регіони. – 2010. №3. – с. 191-197.

92.Шевчук П. Демографічне районування України як необхідна складова регіонального демографічного прогнозу // Україна: аспекти праці. – 2001. №1. – с. 18-22.

93.Шиян Д.В. Комплексна оцінка фінансового стану галузей економіки // Фінанси України. – 2002. № 2. – с. 54-62.

94.Шевчук В.О., Мунько М.М. Диспропорції та проблеми розвитку внутрішнього споживчого ринку: регіональний аспект// Регіональна економіка. - 2008. №4. – с. 45-53.

95.Шпак Ю.В. Інноваційна модель регіонального розвитку переробної сфери АПК / Ю.В. Шпак // Економіка АПК. – 2006.- № 3.- С. 65-69.

96.Яковлев В.А. Визначення пріоритетних напрямів технологічного розвитку галузей промисловості за показниками впровадження високих та критичних технологій // Проблеми науки. – 2002. № 2. – с.22-29.

Internet-ресурси:

1. www.menr.gov.ua/
2. www.ecoline.kiev.ua
3. www.infoeco.dn.ua
4. <http://portal.rada.gov.ua>
5. <http://zakon.rada.gov.ua>
6. <http://economics.com.ua>
7. www.kmu.gov.ua
8. www.bank.gov.ua
9. www.minfin.gov.ua
10. www.me.gov.ua
11. www.lawukraine.gov.ua
12. www.nbu.gov.ua
13. www.president.gov.ua
14. www.ukrstat.gov.ua
15. www.dnprstat.gov.ua
16. www.ua-energy.org
17. www.metallurgy.at.ua
18. www.minagro.kiev.ua

Матеріали періодичних видань

Журнали:

Економіка України

Моніторинг інвестиційної діяльності в Україні

Фінансова консультація

Краєзнавство. Географія. Туризм.

Регіональна економіка

Тижневий інформаційно – аналітичний огляд

Україна і світ сьогодні

Бізнес-інформ

Регион

Компаньон

Вісник НБУ

Зовнішня торгівля

Закон і бізнес

Україна – бізнес

Україна: аспекти праці.

Галузеві журнали

Будівництво України

Рынок металлов

Хімічна промисловість України

Енергетика та ринок

Міське господарство України

Український промисловець

Енергоінформ

Вісник аграрної науки